

SEMPOZYUM PROGRAMI / ÖZET KİTAPÇIĞI

OSMANLI AVRUPASI'NDA EDEBİYAT 1400-1800 SEMPOZYUMU

4-6 EYLÜL 2026, BALKAN ÇALIŞMALARI VAKFI, ÜSKÜP/ K. MAKEDONYA

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Berat Açıl, Boğaziçi Üniversitesi | **Prof. Dr. Ertuğrul Karakuş**, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi | **Dr. İlhan Süzgün**, Marmara Üniversitesi | **Dr. Burak Koç**, Milli Savunma Üniversitesi | **Dr. Sevba Abdula**, Balkan Çalışmaları Vakfı | **Elif R. Nazım**, Balkan Çalışmaları Vakfı

Sekretarya

Zehra A. Sadiki, Balkan Çalışmaları Vakfı | **Enise Alili**, Balkan Çalışmaları Vakfı

Düzenleyen Kurumlar

Balkan Çalışmaları Vakfı

Destekleyen Kurumlar

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) | Yunus Emre Enstitüsü

Grafik Tasarım

Faruk Özcan

İletişim

Makedonsko Kosovska Brigada, no: 32 1A, Goce Delchev 11, no:1-1, Üsküp/K. Makedonya

info@balkanfoundation.com | balkanfoundation.com

SEMPOZYUM PROGRAMI / ÖZET KİTAPÇIĞI

OSMANLI AVRUPASI'NDA EDEBİYAT 1400-1800 SEMPOZYUMU

4-6 EYLÜL 2026, BALKAN ÇALIŞMALARI VAKFI, ÜSKÜP/ K. MAKEDONYA

İÇİNDEKİLER

SEMPOZYUM PROGRAMI	11
ÖZETLER	17
Son Asır Türk Şairleri'nde Osmanlı Avrupası Şairleri	18
<i>Doç. Dr. Abdulkakim TUĞLUK</i>	
Bosna Kumaşında Halep Tamgası: Bosnalı Sâbit'in Nâbî ve Diyarbakırlı Şairlerle Münasebeti	19
<i>Prof. Dr. Ahmet TANYILDIZ</i>	
Osmanlı Dönemi Üsküp Tefsir Geleneği: Edebiyat-Tefsir Çizgisi Üskübî Mustafa Zihni Efendi Örneği	20
<i>Öğr. Gör. Dr. Ali ACAR</i>	
Hareket Halindeki Şairler, Hafızadaki Suretler: Resimli Bir Osmanlı Şair Tezkiresinde Balkanların Varlığı/Yokluğu	21
<i>Doç. Dr. Aslıhan ERKMEN</i>	
İki Üsküp Şehrangizi Üzerinden Mekân Poetiği ve Toplumsal Tipoloji	22
<i>Arş. Gör. Elif TOK</i>	
Osmanlı Avrupası'nda Entelektüel Bir Hafıza: Bosnalı Sâbit Divânı'nda Eser İsimlerinin Üslup ve Okuma Kültürü İşlevi	23
<i>Öğr. Gör. Fatma ÇELİK</i>	
Osmanlı Avrupası'nda Bir Kâtibin Hizmet ve Himaye Dolaşımı: Tuhfetü'l-İhvân Örneği	24
<i>Doç. Dr. Filiz YILDIRIM</i>	
Klasik Türk Edebiyatı Metinlerinde Üsküp İmgesi	25
<i>Doç. Dr. Gülçiçek AKÇAY</i>	

Balkanlarda Sözlük Yazıcılığı ve Sabrî Seyyid Mehmed Emin'in Eserlerinin Dil ve Üslup Bakımından Karşılaştırmalı Analizi	26
<i>Doç. Dr. Handan BELLİ</i>	
Aristo'dan Âşık Çelebi'ye: Meşâ'irü's-Şu'arâ Üzerinden Osmanlı Avrupası'nda Şiiri Tanımlamak	27
<i>Arş. Gör. Hesna ALTAŞ</i>	
Balkan Kökenli Şairlerin Şiirlerine Yansıyan Himaye Arayışı	28
<i>Dr. Öğr. Üyesi Jülide ERKEN</i>	
Balkanlarda Leylâ vü Mecnûn: Hâtifi-Fuzûlî-İlmî Hattında Metinlerarası Bir İnceleme	29
<i>Prof. Dr. Kadriye YILMAZ</i>	
Balkan Şairlerinde Acem Diyarı ve Fars Kültürü İmgesi:Telmih, Kültürel Referans ve Karşılaştırmalı Anlam İnşası	30
<i>Mahperize ŞAFAK</i>	
Bir Şairler Madeni Olarak Vardar Yenicesi ve Yenice Şehrengizleri	31
<i>Öğr. Gör. Merve ÇELEN</i>	
Kültürlü Halk, Yetenekli Yabancı: Balkan Şehrengizlerinde Yazarın Kendini Konumlandırma Biçimi	32
<i>Dr. Meryem BURSALI</i>	
XIV-XVIII. Yüzyıllara Ait Neşredilmiş Balkan Divanlarında Ayet İktibasları	33
<i>Doç. Dr. Murat SARIGÜL</i>	
Rumeli'de Mevlid Geleneğinin Dönüşümü: İpsalalı Ebu'l-Hayr Mevlidi ile Osmanpazarlı İsmail Niyazî Efendi Mevlidi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme	34
<i>Doç. Dr. Mustafa KESKİN, Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN</i>	

Elif-Nâme Geleneğini Balkanlarda Sürdüren Şairler ve Köstendilli Süleyman Şeyhi'nin Elif-Nâmeleri	36
<i>Doç. Dr. Mustafa ÖZKAT</i>	
Balkan Coğrafyasında Yazılan Bir Osmanlı Tezkiresi: Ali Emiri Efendi'nin İskodra Şairleri	37
<i>Prof. Dr. Mustafa Uğurlu ARSLAN</i>	
Şairin Kahve Müdafaası: Vardarlı Fazlî'nin Mahzenü'l-esrâr'ında Mükeyyifat	38
<i>Dr. Nazım TAŞAN</i>	
Balkan Sahasında Bir Menkıbe Metni: Demir Baba Velâyetnâmesi'nde Halk Edebiyatı Unsurları ve Keramet Motifi Üzerine İnceleme	39
<i>Dr. Öğr. Üyesi Nurdan YEŞİLYURT GÜMÜŞKAYA</i>	
Akçahisar (Kruya/ Kruja) Bektaşî Tekkesi Şeyhi Kemâleddin Şemîmî Baba ve Bilinmeyen Bir Şiiri	40
<i>Doç. Dr. Özkan CİĞA</i>	
Klasik Türk Şiirinde Balkan Coğrafyasını İhtiva Eden Şehir Şiirleri: Duygu Analizi Temelli Bir Yaklaşım	41
<i>Dr. Sare UZAN, Dr. Öğr. Üyesi İshak DÖLEK, Doç. Dr. Atakan KURT</i>	
Saraybosna'dan İstanbul'a: Saraybosnalı Şairlerin Osmanlı Edebi Ağlarına Entegrasyonunda Eğitim Kurumlarının Rolü	43
<i>Prof. Dr. Sedat KARDAŞ</i>	
Zamanına Tanıklık Etme Bağlamında Râmiz Celâl'in Şiirleri Üzerine Bir İnceleme)	44
<i>Prof. Dr. Selami TURAN</i>	
Bosnalı Kâimî Divanı'ndan Hareketle Balkanlarda Tekke Kültürü ve Tasavvufî Aidiyet	45
<i>Dr. Öğr. Gör Şule KANDEMİR</i>	

Balkan “Türkülerinde” Dinî/Tasavvufî Yaşam İzlerinin Polifonik Yapısı	46
<i>Öğr. Gör. Tamer KÜTÜKÇÜ</i>	
Osmanlı Avrupası’nda Prizren’de Türk Edebiyatının Kurucu Kadrosu	48
<i>Dr. Taner GÜÇLÜTÜRK</i>	
Tiran’dan Saraya Bir Tuhfe: Abdüsselam Efendi’nin (Mücrim) III. Selim’e Sunduğu Farsça Kasideler Üzerine Bir İnceleme	49
<i>Doç. Dr. Turgay ŞAFAK</i>	
Sadi’yi Rumeli’de Konuşturmak: Babadağlı İbrahim Efendi’nin Gülistân Tercümesi	50
<i>Öğr. Gör. Dr. Uğur YİĞİZ</i>	
Osmanlı Avrupası’nda Edebiyat ve Tarikat İlişkisi: Hüsni Divanı’nda Nakşibendilik	51
<i>Öğr. Gör. Dr. Yaprak UÇAR</i>	
Balkan Türkünün Estetik ve Kültürel Hafızası: Şem’î Divânı’ndaki Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme)	52
<i>Yaren ÜNLÜ</i>	
Klasik Türk Şiirinde Bir Balkan Esintisi: Dîvân - Ayânî	53
<i>Öğr. Gör. Dr. Yücel ÜNLÜ AYDIN</i>	
Priştine’den Londra’ya: Mesihî’nin Bahâriyyesinin Latince Çevirisinde Estetik Dönüşüm	54
<i>Prof. Dr. Zehra GÖRE</i>	

Balkan Çalışmaları Vakfı, Eylül 2016'da Üsküp merkezli genç akademisyenler, öğrenciler ve genç iş insanları tarafından kurulan Fethat Efendi Eğitim ve Düşünce Derneği'nin devamı niteliğindedir. Dernek çatısı altında yürütölen faaliyetlerin genişlemesi ve tüm Balkanları kapsayacak bir yapıya duyulan ihtiyaç nedeniyle farklı bir kurumsal çerçevede yeniden yapılandırılmıştır. 2016-2022 yılları arasında eğitim alanında birçok faaliyet gerçekleştirmiş, araştırma ve yayıncılık alanında önemli çalışmalar yürütmüştür. Eylül 2022 itibarıyla, Balkan Çalışmaları Vakfı adıyla araştırma merkezleri, eğitim merkezleri ve yayınevleri bünyesinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Vakfın çalışmaları, bölgesel akademik ve entelektöel gelişimi destekleyen dört merkez ve bir yayınevi etrafında şekillenmektedir. Bunlardan ilki Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Merkezi'dir. Vakfın en görünür faaliyet alanlarından biri olan bu merkez, Kuzey Makedonya ve Balkanlar'a dair güncel ve tarihi bilgi üretimine yoğunlaşmaktadır. Siyaset, hukuk, ekonomi, toplum ve tarih alanlarında çeşitli araştırma projeleri, raporlar, kongreler, sempozyumlar, çalıştaylar, yuvarlak masa toplantıları ve uluslararası zirveler düzenleyen merkez, Balkan Çalışmaları Kongresi ile Balkan Çalışmaları Dergisi ve Balkan Ekonomileri ve İşletme Dergisi gibi uluslararası hakemli yayınlarla bölgesel akademik bilgi üretimine önemli katkılarda bulunmaktadır.

Vakfın bünyesindeki bir diğör önemli merkez ise Abdölfettah Rauf Araştırmaları Merkezi'dir. Balkan İslam Çalışmaları, edebiyat çalışmaları ve Fethat Efendi'ye dair yapılan araştırmaların yürütöldüğü bu merkez, Balkan entelektöel mirasını derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Eğitim faaliyetleri ise Üsküp Düşünce Okulu Merkezi tarafından yürütölmekte olup, seminerler, okuma grupları, makale yazım süreçleri, yaz ve kış okulları, Ramazan etkinlikleri, Balkan Gençlik Okulları ve mezuniyet programları gibi çeşitli akademik ve kültörel etkinlikleri kapsamaktadır. Balkan Çalışmaları Vakfı'nın bir diğör merkezi Balkan Dijital Beşeri Bilimler Merkezi'dir. Bu merkez, Balkan tarihine, kültörel mirasına ve beşeri bilimler alanındaki dijital araştırmalara odaklanarak veri tabanları, dijital arşiv projeleri ve dijital beşeri bilimler alanında akademik çalışmalar hedeflemektedir.

Vakfın yayınevi olan İDEFE ise yürütölen akademik ve kültörel faaliyetlerin yayına dönüştürölmesini sağlamakta, aynı zamanda telif, çeviri ve edisyon eserlerle Balkanlar'a dair bilgi üretiminin görönlörlüğünü artırmayı amaçlamaktadır. Araştırma, eğitim ve yayın faaliyetleriyle Balkanlar'daki akademik hareketliliği destekleyen Balkan Çalışmaları Vakfı, Kuzey Makedonya'dan başlayarak tüm bölgeyi entelektöel etkileşimle bir araya getirecek güçlü bir mekanizma oluşturmayı hedeflemektedir.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Türkiye'nin uluslararası kalkınma iş birliği faaliyetlerini yürüten önemli kurumlarından biridir. 1992 yılında, bağımsızlığını yeni kazanan Türk Cumhuriyetleri başta olmak üzere bölge ülkeleriyle ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin güçlendirilmesi amacıyla kurulmuştur. Zaman içerisinde faaliyet alanını genişleten TİKA, bugün beş kıtada, çok sayıda ülkede kalkınma merkezli iş birliği projeleri yürütmektedir. TİKA eğitim, sağlık, kültür, restorasyon, tarım, teknik altyapı ve kurumsal kapasite geliştirme gibi farklı alanlarda projeler gerçekleştirmektedir. Kamu kurumları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektöre iş birliği içerisinde çalışan TİKA, ülkelerin ihtiyaç ve önceliklerini dikkate alan, insan odaklı ve sürdürülebilir projeler geliştirmektedir. Kurumun temel amacı, ekonomik, sosyal ve insani kalkınmayı desteklemek ve ortak tarihî ve kültürel mirası geleceğe taşımaktır.

Yunus Emre Vakfı; Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak; bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak; Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek; Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini arttırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı kanunla kurulmuş bir kamu vakfıdır. Yunus Emre Enstitüsü ise Vakfa bağlı bir kuruluş olarak bu Kanunun amaçlarını gerçekleştirmek üzere yurt dışında kurduğu merkezlerde yabancılara Türkçe öğretimi çalışmalarının yanı sıra ülkemizin tanıtımı amacıyla kültür ve sanat faaliyetleri yürütmekte, ayrıca bilimsel çalışmalara destek vermektedir. 2009 yılında faaliyetlerine başlayan Yunus Emre Enstitüsünün yurt dışında 80'den fazla kültür merkezi bulunmaktadır. Kültür merkezlerimizde verilen Türkçe eğitiminin yanı sıra, farklı ülkelerdeki eğitim kurumlarıyla yapılan iş birlikleri ile Türkoloji bölümleri ve Türkçe öğretimi desteklenmektedir. Kültür merkezleri aracılığıyla kültür ve sanatımızı tanıtmak amacıyla birçok etkinlik düzenlenmekte, ulusal veya uluslararası etkinliklerde ülkemiz temsil edilmektedir.

SEMPOZYUM PROGRAMI

Osmanlı Avrupası'nda Edebiyat Sempozyum Programı

Açılış Konuşmaları, 4 Eylül 2026, Cuma 10:30-11:00

Oturum I: Şehri Yazmak: Osmanlı Avrupası'nda Mekânın Edebî İnşası, 4 Eylül 2026, Cuma, 11:00-12:15, Oturum Başkanı: Doç. Dr. Handan Belli

Arş. Gör. Elif Tok	İki Üsküp Şehrengizi Üzerinden Mekân Poetiği ve Toplumsal Tipoloji
Öğr. Gör. Merve Çelen	Bir Şairler Madeni Olarak Vardar Yenicesi ve Yenice Şehrengizleri
Dr. Sare Uzan	Klasik Türk Şiirinde Balkan Coğrafyasının İhtiva Eden Şehir Şiirleri: Duygu Analizi Temelleri Bir Yaklaşım

Öğle Arası-Kokteyl, 13:30 - 14:30

Oturum II: Şairi Yazmak: Osmanlı Avrupası'nda Tezkire Geleneği, 4 Eylül 2026, Cuma, 14:30-16:00, Oturum Başkanı: Prof. Dr. Kadriye Yılmaz

Doç. Dr. Abdülhakim Tuğluk	Son Asır Türk Şairleri'nde Osmanlı Avrupası Şairleri
Doç. Dr. Aslıhan Erkmen	Hareket Halindeki Şairler, Hafızadaki Suretler: Osmanlı Şair Tezkirelerinde Balkanların Varlığı/Yokluğu
Arş. Gör. Hesna Altaş	Aristo'dan Âşık Çelebi'ye: Meşâ'irü's-Şu'arâ Üzerinden Osmanlı Avrupası'nda Şiiri Tanımlamak
Prof. Dr. Mustafa Uğurlu Arslan	Balkan Coğrafyasında Yazılan Bir Osmanlı Tezkiresi: Ali Emiri Efendi'nin İşkodra Şairleri

Kahve Arası, 16:00 - 16:15

**Oturum III: Tasavvufun Edebî Coğrafyası: Osmanlı Avrupası'nda Tekke ve Şiir,
4 Eylül 2026, Cuma, 16:15:17:45, Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mustafa Uğurlu Arslan**

Doç. Dr. Mustafa Özkat	Elif-Nâme Geleneğini Balkanlarda Sürdüren Şairler ve Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Elif-Nâmeleri
Doç. Dr. Özkan Cığa	Akçahisar (Kruya/Kruja) Bektaşî Tekkesi Şeyhi Kemâlleddin Şemîmî Baba ve Bilinmeyen Bir Şiiri
Dr. Şule Kandemir	Bosnalı Kâimî Divanı'ndan Hareketle Balkanlarda Tekke Kültürü ve Tasavvufî Aidiyet
Dr. Öğr. Gör. Yaprak Uçar	Osmanlı Avrupası'nda Edebiyat ve Tarikat İlişkisi: Hüsni Divanı'nda Nakşibendilik

Kahve Arası, 17:45 - 18:00

**Oturum IV: Dinî Bilginin Edebî Dolaşımı: Tefsirden Mevlide Osmanlı Avrupası,
4 Eylül 2026, Cuma, 18:00-19:30, Oturum Başkanı: Prof. Dr. Sedat Kardeş**

Dr. Ali Acar	Osmanlı Dönemi Üsküp Tefsir Geleneği: Edebiyat- Tefsir Çizgisi Mustafa Zihni Efendi Örneği
Doç. Dr. Murat Sarıgül	XIV - XVIII. Yüzyıllara Ait Neşredilmiş Balkan Divanlarında Ayet İktibasları
Dr. Öğr. Üyesi. Mehmet Şahin	Rumeli'de Mevlid Geleneğinin Dönüşümü: İpsalalı Ebu'l-Hayr Mevlidi ile Osmanpazarlı İsmail Niyazi Efendi Mevlidi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme
Dr. Öğr. Üyesi, Nurdan Yeşilyurt Gümüşkaya	Balkan Sahasında Bir Menkıbe Metni: Demir Baba Velâyetnâmesi'nde Halk Edebiyatı Unsurları ve Keramet Motifi Üzerine İnceleme

Akşam Yemeği, 20:00

**Oturum V: Acem Diyarı'ndan Rumeli'ye: Tercüme ve Osmanlı Avrupası,
5 Eylül 2026, Cumartesi, 10:00-11:15, Oturum Başkanı: Prof. Dr. Zehra Göre**

Prof. Dr. Kadriye Yılmaz	Balkanlarda Leylâ vü Mecnûn: Hâtîfî-Fuzûlî-İlmî Hattında Metinlerarası Bir İnceleme
Dr. Öğr. Gör. Uğur Yiğiz	Sadî'yi Rumeli'de Konuşturmak: Babadağlı İbrahim Efendi'nin Gülîstân Tercümesi
Mahperize Şafak	Balkan Şairlerinde Acem Diyarı ve Fars Kültürü İmgesi: Telmih, Kültürel, Referans ve Karşılaştırmalı Anlam İnşası
Doç. Dr. Turgay Şafak	Tiran'dan Saraya Bir Tuhfeye: Abdüsselam Efendi'nin (Mücrim) III. Selim'e Sunduğu Farsça Kasideler Üzerine Bir İnceleme

Kahve Arası, 11:30-11:45

**Oturum VI: Edebî Hafıza ve Dil: Osmanlı Avrupası'nda Divanlar ve Eserler,
5 Eylül 2026, Cumartesi, 11:45-13:15, Oturum Başkanı: Doç. Dr. Abülhakim Tuğluk**

Öğr. Gör. Fatma Çelik	Osmanlı Avrupası'nda Entelektüel Bir Hafıza: Bosnalı Sâbit Dîvânî'nde Eser İsimlerinin Üslup ve Okuma Kültürü İşlevi
Doç. Dr. Handan Belli	Balkanlarda Sözlük Yazıcılığı ve Sabrî Seyyid Mehmed Emin'in Eserlerinin Dil ve Üslup Bakımından Karşılaştırmalı Analizi
Yaren Ünlü	Balkan Türkünün Estetik ve Kültürel Hafızası: Şemî Dîvânî'ndeki Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme
Dr. Yücel Ünlü Aydın	Klasik Türk Şiirinde Bir Balkan Esintisi: Dîvân-ı Ayânî

Öğle Arası-Kokteyl, 13:15 - 14:30

**Oturum VII: Edebi Ağların İçinde: Şair ve Himaye,
5 Eylül 2026, Cumartesi, 14:30-16:00, Oturum Başkanı: Prof. Dr. Selami Turan**

Prof. Dr. Ahmet Tanyıldız	Bosna Kumaşın Halep Tamgası: Bosnalı Sâbit'in Diyarbakır Edebi Muhitindeki Şairlerle Münasebeti
Doç. Dr. Filiz Yıldırım	Osmanlı Avrupası'nda Bir Kâtibin Hizmet ve Himaye Dolaşımı: Tuhfetü'l-İhvân Örneği
Dr. Öğr. Üyesi. Jülide Erken	Balkan Kökenli Şairlerin Şiirlerine Yansıyan Himaye Arayışı
Prof. Dr. Sedat Kardaş	Saraybosnadan İstanbul'a: Saraybosnalı Şairlerin Osmanlı Edebi Ağlarına Entegrasyonunda Eğitim Kurumlarının Rolü

Kahve Arası, 16:00-16:15

**Oturum VIII: Şehirden Hayata: Gündelik Hayatın Edebi Haritası,
5 Eylül 2026, Cumartesi, 16:15-17:30, Oturum Başkanı: Doç. Dr. Özkan Cığa**

Dr. Meryem Bursalı	Kültürlü Halk, Yetenekli Yabancı: Balkan Şehrengizlerinde Yazarın Kendini Konumlandırma Biçimi
Doç. Dr. Gülçiçek Akçay	Klasik Türk Edebiyatında Rumeli Şehirlerinin İmajı: Üsküp, Vardar Yenicesi ve Manastır
Prof. Dr. Zehra Göre	Priştine'den Londra'ya: Mesihî'nin Bahâriyyesinin Latince Çevresinde Estetik Dönüşüm

Kahve Arası, 17:30-17:45

**Oturum IX: Bir Edebiyatın İnşası: Osmanlı Avrupası'nda Kimlik ve Tanıklık,
5 Eylül 2026, Cumartesi, 17:45-19:15, Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ahmet Tanyıldız**

Prof. Dr. Selami Turan Zamanına Tanıklık Etme Bağlamında Râmiz Celal'in Şiirleri Üzerine Bir İnceleme

Arş. Gör. Dr. Nazım Taşan Şairin Kahve Müdafaası: Vardarlı Fazlî'nin Mahzenü'l-esrâr'ında Mükeyyifat

Dr. Taner Güçlütürk Osmanlı Avrupası'nda Prizren" de Türk Edebiyatının Kurucu Kadrosu

Öğr. Gör. Tamer Kütükçü Balkan "Türklerinde" Dini/Tasavvufi Yaşam İzlerinin Polifonik Yapısı

Kapanış Oturumu, 5 Eylül 2026, Cumartesi, 19:15-19:45

ÖZETLER

Son Asır Türk Şairleri'nde Osmanlı Avrupası Şairleri

Doç. Dr. Abdulhakim TUĞLUK

Iğdır Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türkiye, abdulhakimtugluk@gmail.com

Özet: İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın Kemalü's-şuara adını verdiği ve Türk Tarih Encümeni tarafından *Son Asır Türk Şairleri* ismiyle yayımlanan eser, Türk edebiyatının tezkire geleneğinin son örneği olmakla şöhret bulmuştur. Büyük bir emek ürünü olan ve yazarının bir nevi Fatin Tezkiresi'ni tamamladığı eserde, 18. Yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 20. Yüzyılın ilk yıllarına kadar İmparatorluğun farklı coğrafyalarında doğan yüzlerce şaire yer verilmiştir. Tespit ettiğimiz kadarıyla bu şairlerden 90'ı ya Balkan ve Kırım Coğrafyasında doğmuş ya da ya neseben buralarla alakası olan şairlerden oluşmaktadır. *Son Asır Türk Şairleri*'nde yer alan Osmanlı Avrupası şairlerinden en az 11'inin doğum tarihi 1800 yılından öncedir. Bu bildiride İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde Osmanlı Avrupa'sı şairleri ele alınacaktır. Ayrıca ilgili şairlerin hangi coğrafyalara mensup oldukları, meslekleri, edebî faaliyette bulundukları zaman dilimi gibi istatistiki veriler de ortaya konulacaktır. Bildirimiz, İmparatorluğun son tezkiresinde Osmanlı Avrupası şairlerinin izini sürmek amacı taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Son asır Türk şairleri, İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Balkan coğrafyası

Bosna Kumaşında Halep Tamgası: Bosnalı Sâbit'in Nâbî ve Diyarbakırlı Şairlerle Münasebeti

Prof. Dr. Ahmet TANYILDIZ

Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkiye, ahmettanyildiz@gmail.com

Özet: XVII. yüzyılın önemli şairlerinden Bosnalı Alâeddin Sâbit Efendi (1650-1712), memuriyet hayatı boyunca Osmanlı Devleti'nin çeşitli coğrafyalarında bulunmuştur. Şairin son görev yeri ise Diyarbakır'dır. Sâbit, 1708-1710 yılları arasında Diyarbakır kadılığı yapmıştır. Bu görevinden sonra İstanbul'a dönmüş ve emekliye ayrılmıştır. Diyarbakır'da bulunduğu süre zarfında şehirdeki edebî muhitlerde boy gösteren şair, dönemin önde gelen şairleriyle çeşitli müşâârelerde bulunmuştur. Bu sıralarda üstadı olarak kabul ettiği ünlü şair Nâbî de Halep'te bulunmaktaydı. Sâbit'in daveti üzerine Nâbî bir süreliğine Diyarbakır'a gelmiştir. Nâbî burada Sâbit ve diğer şairlerle unutulmaz zamanlar geçirmiştir. Bosnalı Sâbit'in Diyarbakır'daki kısa memuriyet hayatında yerli şairler tarafından hüsn-i kabule mazhar olması ve birbirlerine nazireler söylemeleri edebiyat tarihimiz açısından dikkate değerdir. Tezkire sahibi Ali Emîrî'nin coşkun bir üslupla aktardığı hatıra demeti bize rehberlik edecektir. Bu çalışmada Sâbit'in Nâbî ile ve Diyarbakırlı şairlerle olan edebî temasını değerlendirmeye gayret edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Bosnalı Sâbit, Nâbî, Diyarbakır edebî muhiti, Diyarbakırlı şairler

Osmanlı Dönemi Üsküp Tefsir Geleneği: Edebiyat-Tefsir Çizgisi Üskübî Mustafa Zihni Efendi Örneği

Öğr. Gör. Dr. Ali ACAR

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türkiye, aliacar@mu.edu.tr

Özet: Osmanlı Devleti özelinde Balkan fetihleri ciddi önemi haiz olmuştur. Buradaki temel amacın Balkan halklarına karşı Osmanlı'nın adaleti ve kalkınmayı sağlama stratejisi aşikâr olarak öne çıkabilmiştir. Buradaki amacın en bariz örneği oralarda tesis edilen imar yapıları ve yapılan eğitimsel faaliyetlerdir. Özellikle eğitim alanında bilgi aktarımını sağlayan çeşitli ulemalar Osmanlı Devleti himayesinde o topraklarda dünyaya gelmişlerdir. Araştırmamız itibarıyla de Üsküp'te dünyaya gelen Mustafa Zihni Efendi yaşadığı 17. yüzyıla damga vurmuştur. Çalışmanın önemi söz konusu müellifin *Tecvid Usulü* eserini derlerken Tefsir alanına da etki edecek temel kaideleri ebedi manzum şiirler kullanarak ifade etmesidir. Çünkü bu manzum üslubu her ne kadar özelde tecvid ilmiyle alakalı olsa da aynı zamanda Türk kültürünün şiirsel manzum yapısını da temsil etmektedir. Araştırmada kullanılacak yöntem daha çok örneklendirme metoduna dayanmaktadır. Müellifin tecvid meselelerini kapsayan, doğrudan Kur'an-ı Kerim'i ilgilendiren noktada manzum şiirlerden istifade etmesini analitik boyutta göstermektir. Çalışmanın hedeflerine gelecek olursak; tefsir ilminin içerisinde yerini korumuş olan, Kur'an-ı Kerim'deki okunuşlarda manaya etki edebilecek tecvid meselelerinin edebiyat alanıyla nasıl bir bütünleşme içerisinde olduğunu göstermektir. Araştırmada ortaya çıkabilecek muhtemel sonuçlar; 17. Ve 18. Yüzyıllara tesir etmiş, Üsküp coğrafyasında Mustafa Zihni Efendi sayesinde tecvid alanına dair derlenen eserinde Türk kültürünün bariz özelliklerine sahip olduğunu ifade etmektir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Üsküp, Teccid Edebiyat, Gelenek

Hareket Halindeki Şairler, Hafızadaki Suretler: Resimli Bir Osmanlı Şair Tezkiyesinde Balkanların Varlığı/Yokluğu

Doç. Dr. Aslıhan ERKMEN

İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türkiye, erkmena@itu.edu.tr

Özet: Bu çalışma, Âşık Çelebi'nin (ölm. 1571-72) kaleme aldığı, Osmanlı dönemi şair tezkirelerinden *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'daki, Balkanlarla ilişkili şairlerin temsili üzerinden, Balkanların metinsel görünürlüğü ile görsel görünmezliği arasındaki gerilimi tartışmaktadır. Osmanlı tarihyazımının temel kaynaklarından tezkireler, yalnızca bireysel hayatları kaydetmekle kalmaz, aynı zamanda kültürel dolaşımın coğrafyasını da çizer. Bu bağlamda Yenice, Prizren, Üsküp gibi şehirler, İstanbul merkezli Osmanlı edebî ağı içinde etkin düğüm noktaları olarak ortaya çıkar. Balkanlar metinsel bellekte görünür ve dinamik bir yer işgal etmesine rağmen, bu varlık *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'da ayırt edilebilir mekânsal göstergeler olarak görsele yansımaz. Şairler, metinlerde adı geçen yerlerle örtüşen görsel ipuçlarından yoksun, coğrafi özgüllük taşımayan mekânlara yerleştirilir. Şairlerin suretleri, anlatılan ile gösterilen arasında çarpıcı bir ayrışma üretir. Çalışma, bu uyumsuzluğu “yokluk kuramları” çerçevesinde ele alarak, yokluğun yalnızca bir eksiklik değil, temsilin anlamlı bir koşulu olarak işlediğini ileri sürer. Sanat tarihi açısından bakıldığında Osmanlı kitap resmi, mimetik bir temsil anlayışını hedeflemez; aksine, gelenek ve tipolojiyle şekillenen bir algı alanı kurar. Balkanlara özgü ayırt edici göstergelerin yokluğu, edebî kimliğin coğrafi aidiyetin önüne geçtiği ve görünenin kültürel olarak kodlanmış bakış biçimleriyle belirlendiği bir resim programına işaret eder. Balkanların neden resimli tarih yazmalarında edebî veya biyografik eserlere kıyasla daha belirgin biçimde görünür hâle geldiğini sorgulayan bu çalışma, tür, hâmilik ve anlatı işlevinin rolünü dikkate alarak yokluğu eleştirel bir mercekle yeniden düşünmeyi önerir; böylece Osmanlı imgelerinin neyi görünür kılmadığından çok, neyi görünür kılmayı tercih ettiğini ortaya koyar.

Anahtar Kelimeler: Meşâ'irü's-Şu'arâ, Balkan şairleri, varlık/yokluk, suret

İki Üsküp Şehrangizi Üzerinden Mekân Poetiği ve Toplumsal Tipoloji

Arş. Gör. Elif TOK

İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türkiye, elif.tok@inonu.edu.tr

Özet: Klasik Türk edebiyatında şehrengiz, şehir mekânını insan, güzellik, meslek ve gündelik hayat ilişkileri içinde estetik bir anlatı zeminine dönüştüren özgün bir türdür. Bu çalışma, Üsküp merkezli iki şehrengiz üzerinden şehir, kişi ve toplumsal görünürlük ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Temel hareket noktası, Üsküp'ün söz konusu metinlerde hangi poetik ifadelerle şehir kimliği kazandığı ve hangi toplumsal figürler aracılığıyla temsil edildiğidir. Bu doğrultuda Üsküplü İshak Çelebi'nin şehrengizi ile Millî Kütüphane'de bir şiir mecmuasında yer alan, anonim Üsküp şehrengizi mukayeseli olarak ele alınmıştır. Çalışmada metin merkezli okuma, tür incelemesi ve karşılaştırmalı çözümleme yöntemi benimsenmiştir. Metinlerdeki bahar, cennet, seyran, temaşa, mahbup, meslek ve zanaat imgeleri, mekân poetikası ve toplumsal tipoloji bağlamında değerlendirilmiştir. İshak Çelebi'nin şehrengizinde bahar tasviriyle kurulan estetik zemin, temaşa eden öznenin bakışıyla seçilmiş altı mahbubun lirik portrelerine açılmakta ve böylece Üsküp, sınırlı fakat yoğunlaştırılmış bir güzellik temsili içinde idealize edilmektedir. Anonim şehrengizde ise şehir, korkuluklarla çevrelenmiş kuşatıcı bir mekân imgesiyle kurulmakta, vezzân, mücellid, zerger, gazzâz, bezzâz, berber ve hallâc gibi meslek adları cinas ve mecazlarla aşk söylemine bağlanmaktadır. Sonuç olarak her iki metin ortak şehir imajlarından beslenmekle birlikte biri seçilmiş mahbuplar üzerinden estetikleştirilmiş bir zevk düzeni, diğeri meslekler üzerinden daha geniş bir toplumsal görünürlük üretmektedir. Bu yönüyle Üsküp şehrengizleri, Rumeli şehirlerinin klasik edebiyattaki temsiline mekân düzeyi ile birlikte toplumsal hayatın dili ve yapısı bakımından da ışık tutan önemli metinler olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Şehrengiz, Rumeli, Üsküp, mekân poetiği, toplumsal tipoloji

Osmanlı Avrupası'nda Entelektüel Bir Hafıza: Bosnalı Sâbit Dîvânı'nda Eser İsimlerinin Üslup ve Okuma Kültürü İşlevi

Öğr. Gör. Fatma ÇELİK

Bartın Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü, Türkiye, fcelik@bartin.edu.tr

Özet: Klasik Türk şiiri, beslendiği dinî, ilmî ve edebî birikimin yanı sıra maddi kültürün çeşitli unsurlarını da şiirsel bir malzemeye dönüştürmüştür. Osmanlı kültür dünyasında kitap, bir yandan fizikî bir nesne olarak eğitim ve okuma hayatının merkezinde yer alırken diğer yandan bilgi, ilmî otorite ve entelektüel birikimin simgesi hâline gelmiştir. Kitapların müellifleri, muhtevaları ve adları etrafında kurulan göndermeler, şairlerin kültürel birikimini görünür kılarken şiirin anlam ve çağrışım dünyasını da zenginleştirmiştir. Osmanlı Avrupası'nın önemli ilmî ve edebî çevrelerinden biri olan Bosna'da yetişen ve daha sonra İstanbul'da ilmiye teşkilatında çeşitli görevler üstlenen Sâbit'in *Dîvân*'ı, eser adlarının bu doğrultudaki kullanımına dikkat çekici örnekler sunmaktadır.

Bu çalışma, Sâbit *Dîvânı*'nda yer alan eser adlarını tespit ederek bunların beyitlerdeki kullanım biçimlerini, şiirsel işlevlerini ve şairin üslubuna katkılarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda *Dîvân*'da geçen eser adları tespit edilmiş, ait oldukları ilim ve kültür sahalarına göre tasnif edilmiş ve ilgili beyitler bağlamsal ve işlevsel açıdan değerlendirilmiştir. İnceleme sonucunda Sâbit'in farklı alanlara ait çok sayıda eser adından yararlandığı; bunları övgü, karşılaştırma, eleştiri ve ironi gibi çeşitli amaçlarla kullandığı belirlenmiştir. Eser adları, şiirde anlam ve çağrışım katmanlarını zenginleştirmenin yanı sıra şairin ilmî ve edebî birikimini görünür kılan ve yer yer şairlik otoritesini destekleyen unsurlar olarak işlev görmektedir. *Dîvân*'da anılan eserlerin büyük ölçüde medrese geleneğinde okutulan veya ilim ve edebiyat çevrelerinde tanınan kitaplardan oluşması ise Sâbit'in okuma kültürü ile dönemin ortak kültürel hafızasına dair önemli veriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bosnalı Sâbit, klasik Türk şiiri, eser adları, okuma kültürü, üslup

Osmanlı Avrupası'nda Bir Kâtibin Hizmet ve Himaye Dolaşımı: Tuhfetü'l-İhvân Örneği

Doç. Dr. Filiz YILDIRIM

Fırat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türkiye, fyildirim@firat.edu.tr

Özet: Bosnalı İntizâmî'nin XVI. yüzyılın sonlarında kaleme aldığı Tuhfetü'l-İhvân, müellifin Foça'dan başlayarak Budin, Hersek, Alacahisar ve İstanbul'da şekillenen hizmet hayatını mesnevi formunda anlattığı otobiyografik bir eserdir. Müellifin şahsî sergüzeştini merkeze alan eser, aynı zamanda Osmanlı Avrupası'nda görev yapan bir kâtibin idarî, bürokratik ve kültürel çevrelerine dair birinci elden bilgiler sunmaktadır. Bu yönüyle Tuhfetü'l-İhvân, Osmanlı taşra bürokrasisinin işleyişini, hizmet dolaşımını, himaye ilişkilerini ve edebî üretimin bürokratik kariyer üzerindeki etkisini incelemeye imkân veren önemli bir kaynak niteliğindedir.

Çalışmada, İntizâmî'nin farklı idarî merkezlerde kurduğu himaye ilişkilerinin meslekî kariyerini nasıl şekillendirdiği ortaya konulmaktadır. Sokolluzâde Mustafa Paşa'nın Budin şehrengizi yazdırması, İshak Bey'in müellifi hizmetine davet etmesi ve nihayet III. Murad himayesiyle Divân-ı Hümâyûn kâtipliğine yükselmesi, edebî üretim ile bürokratik yükseliş arasındaki ilişkinin farklı aşamalarını göstermektedir.

Sonuç olarak eser, Foça'dan başlayarak Osmanlı Avrupası'nın çeşitli idarî merkezleri üzerinden İstanbul'a uzanan hizmet dolaşımının yalnızca görev değişikliklerinden ibaret olmadığını göstermekte; himaye ağları, liyakat ve edebî üretim ekseninde şekillenen dinamik bir kariyer sürecini yansıtmaktadır. Bu çalışma, Tuhfetü'l-İhvân örneğinden hareketle Osmanlı Avrupası'nda hizmet dolaşımı, himaye mekanizmaları ve edebî üretim arasındaki ilişkiyi değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Avrupası, Tuhfetü'l-İhvân, Hizmet Dolaşımı, Himaye İlişkileri, kâtiplik

Klasik Türk Edebiyatı Metinlerinde Üsküp İmgesi

Doç. Dr. Gülçiçek AKÇAY

Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkiye, gulcicekkorkut@hotmail.com

Özet: Klasik Türk edebiyatında şehirler, yalnızca olayların veya tasvirlerin cereyan ettiği mekânlar olmayıp tarihî, coğrafi ve kültürel hafızanın estetik dille yeniden inşa edildiği alanlardır. Osmanlı coğrafyasında önemli bir kültür, bilim ve edebiyat merkezi olan Üsküp, gerek yetiştirdiği şairler gerekse idari ve askerî konumuyla klasik Türk edebiyatının Rumeli'deki önemli merkezlerinden olmuştur. Bu çalışmada tezkire, seyahatname, tarih, divan, şehrengiz ve mesnevi türündeki eserlerden hareketle klasik Türk edebiyatı metinlerinde Üsküp'ün nasıl bir şehir imgesi olarak kurulduğu ve bu imgenin hangi unsurlar üzerinden şekillendiği incelenmektedir. Metinlerde Üsküp; havası, suyu, bağ ve bahçeleri ve Vardar Nehri ile birlikte bütünlüklü bir güzellik mekânı olarak tasvir edilir. Şehrin insan unsuru da bu tasvirin önemli bir boyutunu oluşturur; halkın irfanı, zevk ve aşk anlayışı ile güzellerinin seçkinliği öne çıkarılır. Bunun yanı sıra Üsküp'ün gazilerin ve akıncıların durağı olan bir serhat şehri oluşu, bazı şiirlerde sevgili ve güzellerin askerlikle ilgili kavramlarla tasvir edilmesine de yansır. Şehrin Rumeli şehirleri arasındaki konumu ise "Rumeli'nin Bursa'sı" nitelemesiyle ifade edilir. İstanbul merkezli metinlerde ise Üsküp, merkez-taşra hiyerarşisi içinde değerlendirilir. Böylece Üsküp'ün klasik Türk edebiyatındaki imgesi, şehrin gerçek coğrafi, tarihî ve beşerî özelliklerinin edebî tasvir ve mecazlarla yeniden anlamlandırılması üzerinden şekillenen çok yönlü bir şehir tasavvuru olarak ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, Üsküp, şehir tasviri, Rumeli, Vardar nehri

Balkanlarda Sözlük Yazıcılığı ve Sabrî Seyyid Mehmed Emin'in Eserlerinin Dil ve Üslup Bakımından Karşılaştırmalı Analizi

Doç. Dr. Handan BELLİ

İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türkiye, handan.belli@inonu.edu.tr

Özet: Balkanlarda ilk fethedilen yerleşim yerlerinden biri Üsküp'tür; daha sonra Mora'nın fethedilmesi, bu bölgeleri Osmanlı Avrupa'sı için dikkat çekici hâle getirmiştir. Balkanlarda Mora Yarımadası'nda yaşayan Sabrî Seyyid Mehmet Emin (d. 1182/1768 - ö. 1229/1814), klasik şiir alanında eserler yazarak döneminde ve sonraki dönemlerde tanınan bir şair olmuştur. Moralı Sabrî sadece şairlik yönüyle değil, aynı zamanda sözlük yazarlığıyla da tanınmaktadır. Sabrî'nin, Seyyid Vehbî'nin (ö. 1149/1736) Tuhfe-i Vehbî'sine nazire olarak Farsça, Türkçe ve Rumca bir sözlük yazmış olması sözlük yazıcılığı alanında Sabrî'nin Balkanlardaki dil öğrenimine katkı sağladığını göstermektedir. Balkanlarda maddi bir fethin yanı sıra manevi bir fethin gerçekleşmesi için de tekke ve dergahlar imar edilmiştir. Bu bölgede edebi faaliyetlerin de devam ettirilmesi bölgenin Türkleşmesi, İslamlaşması açısından önem arz etmektedir. Bu anlamda şairlerin edebiyat aracılığıyla yaşanan çoğu olayı tasvir etmek yanında Osmanlı tebaasına dil öğretmek de asıl gayelerinden biri olmuş ve bu amaç doğrultusunda şairler, iki dilli veya çok dilli sözlükler yazmışlardır. 1800'lü yıllarda Moralı Mehmet Sabrî'nin Vehbî'nin sözlüğünü örnek alarak Farsça, Türkçe ve Rumca'dan oluşan bir sözlük hazırlaması bu bölgedeki önemli çalışmalardan biridir. Aynı zamanda Tuhfe-i Sabrî an-Lisan-ı Bulgarî adlı bir sözlüğün muvakkat ruhsatnamesinde 1800'lerden sonra eserin basımına izin verildiği ve sözlüğün Balkanlarda yaşamış Sabrî adlı bir müellife ait olduğunun ifade edildiği görülmektedir. Balkan coğrafyasında yazılmış bu sözlüklerle ilgili bilgilerin doğrulanması için, mevcut metinlerdeki üsluplar üzerinden inceleme yapılarak Sabrî müellifli bu eserlerin aynı şahsiyete ait olup olmadığı ortaya konulmalıdır. Bu çalışmada üç eserde sıklık analizi ve duygu analizi yapılarak her üç eserin müellifinin üslubu hakkında detaylı bilgi elde etmek hedeflenmektedir. Özellikle Sabrî'nin Divanı'nda sık kullanılan kelimelerin yoğunluğu ile yöreye özgü kelimeler ve yer adlarının cinas sanatı aracılığıyla duygu ve düşüncüyü ifade etmede bir araç olarak kullanılıp kullanılmadığı tespit edilecektir. Bu bildiride, Sabrî Seyyid Mehmed Emin'in Divanı ile diğer iki eser sıklık analizi ve duygu analizi yöntemleriyle incelenerek şairin sözlük yazımındaki konumu ortaya konulacaktır. Balkanlarda dil öğreniminin temel meselelerden biri olduğu ve bu ihtiyacın şairler tarafından kaleme alınan manzum sözlükler aracılığıyla karşılandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Sabrî, Sözlük, Rumca, Bulgarca

Aristo'dan Âşık Çelebi'ye: Meşâ'irü's-Şu'arâ Üzerinden Osmanlı Avrupası'nda Şiiri Tanımlamak

Arş. Gör. Hesna ALTAŞ

Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiye, hesnaaltas@gmail.com

Özet: Bu çalışma, 16. yüzyıl Osmanlı Avrupası'nın önde gelen isimlerinden Prizrenli Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü's-Şu'arâ* adlı tezkiresini, Aristotelesçi estetik kuramın Balkan coğrafyasındaki bir müellifin estetik düşüncesindeki izdüşümleri üzerinden yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel amacı, Aristo'nun *Organon* külliyyatının şerhlerinin İslam felsefesi kanalıyla Rumeli'deki bir şair ve tezkire yazarının zihin dünyasını nasıl şekillendirdiğini ve şiirin tanımının nasıl yapıldığını ortaya koymaktır. Aristo ve *Organon* külliyyatının Osmanlı şiir tanımı ve kuramı üzerindeki etkisi, akademik sahada hâlâ yeterince araştırılmamış bir konu olma özelliğini korumaktadır. Son yıllarda Victoria Holbrook ve Berat Açıl'ın çalışmaları bu felsefi bağlama dikkat çekmiş olsa da, *Meşâ'irü's-Şu'arâ* özelinde metni bu boyutuyla ele alan müstakil bir literatür henüz oluşmamıştır. Âşık Çelebi, tezkiresinin mukaddime bölümünde Aristo'nun görüşlerini Safedî'nin (ö. 764/1363) *Ğays-ül-edebille-i inseceme fi şer-i Lâmiyyeti'l-'acem* adlı eserine referans vererek açıklar. Bununla beraber Câhız (ö. 255/869), Abdullah b. Mu'tez (ö. 296/908) gibi farklı münekkitt/düşünürlerin de görüşlerine değinir. O halde bu bildiride şu sorular cevaplanmaya çalışacaktır: 16. yüzyılda Osmanlı Avrupası'nda yazan bir tezkire yazarı, şair ve entelektüel şiirin tanımını nasıl yapmaktadır, ve bu tanımı yaparken hangi entelektüel bagaja dayanmaktadır? Bu entelektüel birikim bize Osmanlı Avrupası'ndaki kültürel bağlam hakkında ne söyler? Bu bağlamda bildirinin ilk bölümünde Âşık Çelebi ve entelektüel birikimine değindikten sonra *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'nın referans aldığı kaynakların neler olduğunu inceleyeceğim. Sonrasında ise metni yakın okumaya tabi tutarak Âşık Çelebi'nin şiir tanımının ne olduğunu ve şiirin asıl rûknünün ne olduğunu ortaya çıkaracağım. Bu yakın okumayı Âşık Çelebi'nin referansta bulunduğu *Ğays-ül-edeb* eserindeki *Poetika* üzerine kısımları inceleyerek destekleyeceğim. Aynı zamanda makalede İslam filozoflarının *Poetika* şerhlerinin Âşık Çelebi'nin tezkiresinde nasıl etki uyandırdığını incelerken aynı zamanda Âşık Çelebi'nin şiirin “celb/selb-i kalb” işlevinin Aristoteles'in *katharsis* kavramının bir yorumlaması olduğunu ileri süreceğim. Sonuç olarak Aristo'nun *Poetika* ve *Organon* külliyyatının, Arap şerhleri üzerinden Rumeli'nin en önemli biyografi yazarlarından biri olan Prizrenli Âşık Çelebi'ye nasıl ulaştığını ve onun şiir anlayışını nasıl kökten şekillendirdiğini göstermeyi hedefliyorum.

Anahtar Kelimeler: Âşık Çelebi, Aristo, *Poetika*, Osmanlı Avrupası, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, Estetik

Balkan Kökenli Şairlerin Şiirlerine Yansıyan Himaye Arayışı

Dr. Öğr. Üyesi Jülide ERKEN

Fenerbahçe Üniversitesi, Rektörlük, Ortak Dersler, Türkiye, julide.erken@fbu.edu.tr

Özet: Coğrafi sınırlar fark etmeksizin tarih boyunca tüm sanatkârlar ortaya koydukları ürünlerin dikkat çekmesini, beğenilmesini ve takdir görmesini arzu etmişlerdir. Himaye altına girebilmek sanatkârların daha rahat ve güvenli bir ortamda -aksi bir durum olmadıkça- herhangi bir hayat kaygısı taşımadan sanatlarını daha iyi icra edebilmelerine olanak sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nde padişahlar ve diğer devlet adamları siyasi kimliklerinin yanında edebiyat ve sanatla da iç içe olmuş çevrelerinde âlim, şair ve ediplerin bulunmasına kıymet vermişlerdir. Nitekim zaman içinde Osmanlı Devleti'nde bir gelenek hâline gelen himaye sistemi hem hamiye hem de şairlere itibar kazandıran bir mekanizma hüviyeti kazanmıştır. Padişahların çevrelerinde oluşan edebî muhitlere her şairi kabul etmemeleri yahut bu muhitlerden bazı şairleri uzaklaştırmaları bu geleneğin ciddiyetini gösterir. Bu sebeple istediği himayeyi bir türlü bulamayan veya hamisini kaybeden şairler için durum oldukça farklıdır. Şairlerin bu süreçte yaşadıkları sıkıntılar, hayatlarındaki ciddi iniş çıkışlar çoğu zaman şiirlerinden takip edilerek anlaşılabilmektedir.

Bu bildiride ortalama 500 yıl kadar Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde bulunan Balkan coğrafyasının farklı şehirlerinde doğmuş şairlerinden Mesîhî (ö.1512), Üsküplü İshâk Çelebi (ö.1538), Kalkandelenli Muidî (ö.1546/1568-69), Mostarlı Hasan Ziyâî (ö.1584) ve Sâbit'in (ö.1712) şiirleri hami ve şair ilişkisi odağında incelenecektir. Söz konusu şairlerin şiirlerinde haminin vefatı sebebiyle himayenin gölgesinden uzak kalma, bir olay veya durum nedeniyle gözden düşme, edebiyat ve sanatın merkezi İstanbul'a ve bu merkezdeki devlet ricaline ulaşamama gibi hami-şair ilişkisini ve bu ilişkinin önemini yansıtan olaylar yer almaktadır. Şairler himaye arayışlarında yaşadıkları olayları ve duygularını farklı şekillerde şiirleri aracılığıyla ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Balkan şairleri, himaye, hami-şair ilişkisi

Balkanlarda Leylâ vü Mecnûn: Hâtîfî-Fuzûlî-İlmî Hattında Metinlerarası Bir İnceleme

Prof. Dr. Kadriye YILMAZ

Süleyman Demirel Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türkiye, kadriyeyilmaz@sdu.edu.tr

Özet: Metinlerarasılık, bir metnin anlamını kendinden önce üretilmiş metinlerle kurduğu ilişkiler ağı içerisinde inceleyen dinamik bir kuramdır. Julia Kristeva'nın metni bir "alıntılar mozağı" olarak tanımlayan yaklaşımı, Gérard Genette'in *Palimpsestes* adlı çalışmasıyla sistematik bir çerçeveye kavuşmuştur. Bu bildiride, H. 1219/M. 1804-1805 yılında Arnavutluk'un Berat (Arnavut Belgradı) şehrinde kaleme alınan ve günümüzde Arnavutluk Devlet Arşivi'nde muhafaza edilen İlmî'nin *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisi, Gérard Genette'in "metinselaşkınlık kuramı" çerçevesinde incelenmektedir. Çalışmada Nizâmî ve Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn* mesnevileri, temel alt metinler (*hypotexte*) olarak değerlendirilmiş; şairin sebep-i telif bölümünde Hâtîfî'ye yaptığı açık göndermeler de dikkate alınarak eserin çok katmanlı bir üst metin (*hypertexte*) niteliği taşıdığı ortaya konulmuştur. Eserin başlık, sebep-i telif, münâcât ve ferâğ kayıtları, yan-metinsel (*paratexte*) unsurlar kapsamında ele alınmış; şairin klasik anlatıyı Türkçe olarak yeniden üretme bilinci değerlendirilmiştir. Yapısal düzlemde ise anlatının indirgeme, özetleme ve yeniden yazım stratejileriyle şekillendiği; Fuzûlî'nin yoğun lirik ve tasavvufi söylemi ile klasik mesnevi geleneğinin anlatı kalıpları arasında özgün bir denge kurduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın en dikkat çekici bulgusu, klasik Doğu anlatısının çöl merkezli soyut tabiat tasvirlerine ek olarak, Balkan coğrafyasının iklimsel özelliklerini yansıtan kar ve kış tasvirlerinin anlatıya dâhil edilmiş olmasıdır. Sonuç olarak İlmî'nin mesnevisini, klasik anlatı mirasına Balkan coğrafyasının fizikî ve kültürel şartlarını da ekleyen üretken bir palimpsest metin olarak değerlendirmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Leylâ vü Mecnûn, İlmî, Metinlerarasılık, Balkanlar, Palimpsest, Berat

Balkan Şairlerinde Acem Diyarı ve Fars Kùltürü İmgesi: Telmih, Kùltürel Referans ve Karşılaştırmalı Anlam İnşası

Mahperize ŞAFAK

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakùltesi, Türkiye, mahperizeakdemir@gamil.com

Özet: Osmanlı kùltür ve medeniyetinin genişleme alanlarından biri olan Balkan coğrafyası, Osmanlı hakimiyeti boyunca estetik ve entelektüel üretimin merkezlerinden biri olmuştur. Bu coğrafyada yetişen şair ve edipler kendi kimliklerini muhafaza etmiş olmanın yanında ortaya koydukları eserler ile de Osmanlı kùltür ve edebiyat dünyasına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Balkan şairleri bu edebi üretim sırasında Osmanlı coğrafyasında yaşayan diğer şairler gibi İslam medeniyetinin ortak edebi mirası olan Fars kùltürü ve edebiyatı ile derin bir etkileşime girmişlerdir. Metinlerde sıklıkla yer verilen Şehname kahramanları gibi mitolojik şahsiyetler, İran coğrafyasının kadim şehirleri veya meşhur Fars şairleri bu etkileşimin en görünür tarafıdır.

Bu çalışmada, Balkan kökenli oldukları bilinen Taşlıcalı Yahya, Hayâlî Bey, Hayretî, Usûlî, Ahmed Ümidî, Beyânî, Mesîhî, Mostarlı Hasan Ziyâî, Bosnalı Âsım ve Muîdî gibi Türk edebiyatının önde gelen şairlerinin şiirlerinde “Acem diyarı” ve “Fars kùltürü” imgesini nasıl işledikleri, bu imgenin hangi kùltürel referanslar aracılığıyla anlam kazandığı ve söz konusu şairlerin kendi edebî konumlarını Acem şairleriyle nasıl mukayese ettikleri incelenmektedir. Söz konusu imge “edebi otorite ve rekabet”, “mekân ve siyasi tasavvur” ile “mitolojik ve tarihî şahsiyetler” şeklinde üç farklı bağlamda incelenecektir. Telmih sanatı çerçevesinde gerçekleştirilecek bu inceleme ile Acem imgesinin hangi yönleriyle şiire konu edildiği ortaya konulacaktır. Böylelikle telmihin Balkanlı şairlerin eser üretim pratiği içindeki işlevinin de belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Balkan şairleri, Acem imgesi, Kùltürel etkileşim, Osmanlı-İran Edebî İlişkileri, Telmih

Bir Şairler Madeni Olarak Vardar Yenicesi ve Yenice Şehrengizleri

Öğr. Gör. Merve ÇELEN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili, Türkiye, celenmerve@outlook.com

Özet: Osmanlı edebiyatında şehirleri ve o şehirlerin güzellerini konu edinen şehrengizler, yalnızca edebî bir tür olarak değil, aynı zamanda şehir hayatını, sosyal yapıyı ve kültürel çevreyi yansıtan önemli metinler olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Rumeli coğrafyasında kaleme alınan şehrengizler, Osmanlı Avrupası'ndaki edebî üretim merkezlerinin ve şehir kültürünün anlaşılması bakımından dikkat çekici veriler sunmaktadır. Bu bağlamda Vardar Yenicesi, Osmanlı döneminde yetiştirdiği çok sayıda şair ve müellifle önemli bir edebî merkez olarak öne çıkmaktadır.

Yenice'nin dikkat çekici yönlerinden biri de aynı şehir üzerine birden fazla şair tarafından şehrengiz kaleme alınmış olmasıdır. Bu çalışmada Usûlî, Hayretî, Za'fî ve Maksadî tarafından yazılan Yenice şehrengizleri karşılaştırmalı bir yaklaşımla incelenmektedir. Çalışmanın amacı, aynı şehrin farklı şairler tarafından nasıl tasvir edildiğini ortaya koymak ve bu metinler aracılığıyla Yenice'nin Osmanlı edebiyatındaki edebî temsiline ışık tutmaktır.

Bu doğrultuda şehrengizlerde yer alan şehir tasvirleri, güzellerin tanıtımı, kullanılan mazmun ve benzetmeler ile şairlerin anlatım tercihleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Ayrıca metinlerde yer alan kişi adları, meslekler, mekân unsurları incelenerek şehrin sosyal ve kültürel yapısına dair ipuçları da ele alınacaktır.

Karşılaştırmalı inceleme sonucunda, her bir şairin Yenice'yi farklı bir poetik perspektifle ele aldığı; bununla birlikte metinlerde tekrar eden motifler ve şehir unsurlarının Yenice'nin Osmanlı edebiyatındaki kültürel ve edebî kimliğini ortaya koyduğu görülmektedir. Bu yönüyle çalışma, Balkan coğrafyasındaki şehirlerin Osmanlı edebiyatındaki temsiline katkı sağlamayı ve şehrengiz türünün bölgesel edebî üretim içindeki yerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şehrengiz, Yenice (Giannitsa), Osmanlı edebiyatı, Rumeli, şehir tasviri

Kültürlü Halk, Yetenekli Yabancı: Balkan Şehrengizlerinde Yazarın Kendini Konumlandırma Biçimi

Dr. Meryem BURSALI

Bağımsız Araştırmacı, Türkiye, mmeryembursali@gmail.com

Özet: Balkan coğrafyasındaki güzelleri anlatan birçok şehrengiz yazılmıştır. Bu eserler literatürde genellikle metin neşri çalışmalarına, tasvirî anlatımlara, sosyal hayat incelemelerine konu edilmiş ve çoğunlukla bahsettikleri şehrin güzel erkekleri üzerinden tartışılmıştır. Şehrengizler, bu konuların yanında şehir halkının entelektüel seviyesine, şehirdeki edebiyat ve kültür pratiklerine ilişkin de önemli veriler içermektedir. Makalede şehrengizlerde güzellerin övgüsü dışında kalan anlatıların kendisine ve kurgusuna odaklanılmıştır. Öncelikle, eserlerde dile getirildiği ölçüde, Balkan şehirlerindeki entelektüel ve sosyal etkileşimin gerçekleştiği mekânlar ile bu mekânlardaki edebî ve kültürel etkinlikler değerlendirilmiştir. Balkan şehrengizlerinde halkın çeşitli kamusal mekânlarda bir araya gelerek şiirler okuduğu ortamlardan bahsedilse de bu örneklerin sayıca az olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bu metinlerde, şehir halkının kültürel faaliyetleri, eğitim seviyeleri ve edebiyata olan ilgileri sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu durum yazarın nasıl bir kültürel topografya kurguladığını ortaya koymasının yanında kendisini yetkin bir anlatıcı olarak sunmasına da zemin hazırlamaktadır. Entelektüel bir kitlenin, genellikle şehre dışarıdan gelmiş bir yabancı olan yazarın yeteneklerini överek ondan eser yazmasını istemesi, şehrin güzelliklerini seçme ve değerlendirme yetkisini ona vermesi metinde yazarın kendi fahriyesini yapmasına imkan verirken aynı zamanda bir otorite kurmasını da sağlamaktadır. Makale bu anlatı yapısını inceleyerek Balkan şehrengizlerinde yazarın kendi konumunu nasıl inşa ettiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: şehrengiz, Balkan şehirleri, övgü, kültürel faaliyet

XIV-XVIII. Yüzyıllara Ait Neşredilmiş Balkan Divanlarında Ayat İktibasları

Doç. Dr. Murat SARIGÜL

Kafkas Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türkiye, mrtsgl24@gmail.com

Özet: Bu çalışma, XV-XVI. yüzyıllarda Balkan/Rumeli sahasında yetişmiş divan şairlerinin neşredilmiş divanlarında yer alan lafzî iktibaslarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada önce ilgili döneme ait divan sahibi Balkan şairleri belirlenmiş, ardından neşredilmiş veya ulaşılabilir durumdaki 26 divan taranmıştır. Taramada yalnızca Kur’ân lerinden doğrudan alınan lafzî iktibaslar esas alınmış; sûre adları, genel dinî telmihler, hadisler, kelâm-ı kibâr örnekleri ve kaynağı kesinleşmeyen ifadeler ana liste dışında tutulmuştur. Elde edilen veriler sûre ve ırasına göre düzenlenmiş, her kayıt için künyesi, Arapça ibare, Latin harfli okunuş, anlam ve ilgili şair bilgisi verilmiştir. Çalışma kapsamında toplam 180 iktibas tespit edilmiştir. Ayrıca iktibas edilen lerin sûrelere dağılımı, en çok iktibas edilen ilk on ve iktibaslarda öne çıkan ilk on sûre ayrıca gösterilmiştir. Verilere göre Bakara, Necm ve Âl-i İmrân sûreleri Balkan şairlerinin iktibaslarında en fazla öne çıkan sûrelerdir. Bu hâliyle çalışma, XV-XVI. yüzyıl Balkan divanlarında yer alan iktibaslarının büyük kısmını kapsayan bir envanter niteliği taşımakta; sonraki yüzyıllara, muhteva tahliline ve iktibasların kullanım amaçlarına yönelik araştırmalar için temel bir veri zemini sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Balkan divanları, Rumeli şairleri, iktibas, Kur’ân, divan şiiri, envanter

Rumeli’de Mevlid Geleneğinin Dönüşümü: İpsalalı Ebu’l-Hayr Mevlidi ile Osmanpazarlı İsmail Niyazî Efendi Mevlidi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme

Doç. Dr Mustafa KESKİN

Düzce Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türkiye, mustafakeskin@duzce.edu.tr

Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN

Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türkiye, mehmetshahin@akdeniz.edu.tr

Özet: Bu çalışma, Rumeli sahasında kaleme alınmış iki önemli mevlid metnini edebî yapı, muhteva, işlev ve kültürel bağlam bakımından karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın merkezinde, İpsalalı Ebu’l-Hayr’a nispet edilen ve zamanla farklı bölgesel varyantlarla zenginleşerek halk arasında çeşitli adlarla bilinen mevlid metni ile Osmanpazarlı İsmail Niyazî Efendi’nin mevlidi yer almaktadır. Türk İslam edebiyatında Hz. Muhammed’in doğumu, hayatı, mucizeleri ve vefatını konu alan manzum eserlerin genel adı olan mevlid, tarihsel süreç içerisinde hem bir edebî tür olmuş hem de dinî törenleri, toplumsal birlikteliği ve kültürel hafızayı besleyen çok yönlü bir gelenek hâline gelmiştir. Bu bakımdan Rumeli sahasında yazılmış mevlidler Balkan Türklerinin manevî ve sosyokültürel varlığını taşıyan tarihî belgeler olarak da değerlendirilmelidir. Çalışmanın temel problemi, aynı kültürel coğrafyada fakat farklı dönemlerde kaleme alınmış bu iki mevlid metninin, mevlid geleneğinin ortak kalıplarını nasıl sürdürdüğü ve müelliflerinin ilmi, edebî ve toplumsal çevrelerine bağlı olarak hangi yapısal, muhtevaya ilişkin ve üslupsal farklılıkları ürettiğidir. Bu çerçevede araştırmada nitel yöntem benimsenerek inceleme karşılaştırmalı edebiyat, metinlerarasılık ve kültürel bellek yaklaşımı temelinde yürütülmüştür. Metinler; nazım yapısı, bölüm tertibi, siyer malzemesinin işlenişi, anlatım dili, lirizm derecesi, didaktik yön ve ritüel işlev bakımından karşılaştırılmıştır. İncelemede dijital metin karşılaştırması ve nicel metin analizi tekniklerinden de yararlanılmıştır. Ayrıca metinlerin halk arasındaki konumu, sözlü kültürle ilişkisi ve bölgesel

varyantlaşma süreçleri de dikkate alınmıştır. İnceleme sonucunda, İpsalalı Ebu'l-Hayr mevlidinin daha hacimli, daha lirik ve siyer malzemesini daha ayrıntılı işleyen bir kompozisyona sahip olduğu görülmüştür. Buna karşılık Osmanpazarlı İsmail Niyazî Efendi'nin mevlidi, edebî bakımdan daha sınırlı olmakla birlikte daha didaktik, daha işlevsel ve cemaat hayatına daha doğrudan bağlı bir yapı sergilemektedir. Özellikle Ebu'l-Hayr mevlidinin Kırcaali bölgesinde farklı adlarla anılması ve yer yer anonimleşerek halk hafızasına mal olması, mevlid geleneğinin yaygın ve yeniden üretilebilir niteliğini göstermektedir. İsmail Niyazî Efendi'nin metni ise Süleyman Çelebi geleneği ile Ebu'l-Hayr çizgisinden etkilenmekle birlikte Balkan-Türk halk inanışlarını ve yerel dini duyarlılıkları da bünyesine katarak özgün bir karakter kazanmaktadır. Sonuç olarak bu iki metin, Rumeli'de mevlid geleneğinin hem sürekliliğini hem de dönüşümünü ortaya koyan iki önemli halka olarak değerlendirilebilir. Bu eserler aynı zamanda Balkan Türklerinin dinî kimliğini, kültürel aidiyetini ve toplumsal hafızasını taşıyan metinler olarak özel bir önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mevlid, İpsalalı Ebu'l-Hayr, İsmail Niyazî Efendi, Rumeli, Balkanlar

Elif-Nâme Geleneğini Balkanlarda Sürdüren Şairler ve Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Elif-Nâmeleri

Doç. Dr. Mustafa ÖZKAT

Bağımsız Araştırmacı, Türkiye, mustafaozkatz@gmail.com

Özet: Arap elif-bâsındaki (alfabesindeki) harflerin esas alınıp bunların dize başlarına ya da sonlarına “elif”ten “ye”ye veya tam tersi olarak belli bir sistem çerçevesinde yerleştirilmesiyle oluşturulmuş manzumelere *elif-nâme* denmiştir. Türk edebiyatında oldukça köklü bir geçmişe sahip bu tarz manzumelerin en eski benzer örneğine, Burkan kültür muhitinde Uygur alfabesiyle yazılmış dinî bir şiirde rastlanmaktadır. Türklerin İslâmı şereflemesiyle birlikte yaşadığı alfabe değişikliği, Osmanlı coğrafyasında bu tür manzumelerin Arap kökenli harflerle kaleme alınmasına zemin hazırlamıştır. Adını, Arap alfabesinin ilk harfi “elif”ten almış olan *elif-nâmelerin* Anadolu sahasındaki ilk örneklerine, XIV. yüzyılda rastlamaktayız. O yıllardan itibaren âşıklar, divân şairleri ve mutasavvıf şairlerce Osmanlı Devleti'nin egemen olduğu bütün topraklara yayılmış, günümüze kadar da varlığını korumuştur. Osmanlı dönemi Türk edebiyatı ile ilgili kaynaklar üzerinde yapılan incelemeler sonucunda bu türün Balkan coğrafyasında da oldukça ilgi gördüğü anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Balkan coğrafyasında doğmuş 27 şaire ait 52 *elif-nâme* tespit edilmiştir. Başka bir şehirde doğduğu halde herhangi bir nedenle Balkan şehirlerinde bulunmuş olan *elif-nâme* sahibi şairler bu sayıya dâhil edilmemiştir. 52 *elif-nâmeden* 44'ünün (%84), mutasavvıf kimliğe sahip 20 (%74) şairin kaleminden çıkmış olması, bu türün tekke çevrelerinde daha çok kabul gördüğünün bir işareti olarak algılanabilir. Balkan coğrafyasında *elif-nâme* sahibi bu mutasavvıf şairlerden biri de Nakşibendî şeyhi Köstendilli Süleyman Şeyhî'dir (1750-1819). Türün benzer örneklerinden farklı metotlarla kaleme aldığı 10 *elif-nâmesi* ile sadece Balkan şairleri içerisinde değil bütün Türk şairleri arasında başı çeken Köstendilli Şeyhî'yi, 7 elif-nâmesiyle Edirneli İsmail Hikmetî (XVIII. yüzyıl), 5 elif-nâmesiyle de Bosnalı Kâ'imî Hasan Efendi (ö. 1682'den sonra) takip etmiştir. Bildiride, Balkan coğrafyasında *elif-nâme* kaleme almış şairlerin doğduğu şehirler ve bağlı bulundukları tarikatlar ile manzumelerinin genel nitelikleri belirlenmeye çalışılmış, daha sonra da Köstendilli Şeyhî'ye ait Latin harflerine aktarılmış elif-nâmeler üzerinden değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Elif-nâme, Balkanlar, Türk edebiyatı, mutasavvıf şairler, Köstendilli Şeyhî

Balkan Coğrafyasında Yazılan Bir Osmanlı Tezkiresi: Ali Emiri Efendi'nin İşkodra Şairleri

Prof. Dr. Mustafa Uğurlu ARSLAN

Dicle Üniversitesi, Sezai Karakoç Edebiyat Fakültesi, Türkiye, mustafaugurlum@gmail.com

Özet: Ali Emîri Efendi'nin, maliye müfettişi olarak atandığı İşkodra vilayetine ikinci gidişinde, burada şiir söyleme geleneği olduğunu öğrenmesi üzerine bir tezkire yazmaya karar vermiştir. İşkodra vilayetinde bulunduğu üç ay içerisinde elde bulunandan çok daha büyük bir tezkire kaleme almayı düşünmüş ancak 1919 senesinin gittikçe hareketlenen siyasî olayları nedeniyle çalışmasını yarım bırakmak zorunda kalmıştır. *İşkodra Şairleri*, Osmanlı edebiyatının İstanbul merkezli yapısının ötesine geçerek, balkanlarda taşra olarak nitelendirilen bölgelerde yetişmiş şairleri görünür kılmaya bakımından dikkat çekmektedir. Bu yönüyle çalışma, Osmanlı edebiyatının çok merkezli karakterine ışık tutmakta, öte yandan, İşkodra örneği üzerinden Osmanlı'nın çok kültürlü yapısını yansıtmakta; farklı etnik ve kültürel unsurların edebî üretime katkısını ortaya koymaktadır. Bu yönüyle İşkodra Şairleri, yalnızca edebiyat tarihi açısından değil, aynı zamanda kültürel tarih ve sosyoloji açısından da değerli veriler sunmaktadır.

Ali Emîri Efendi'nin İşkodra Şairleri, klasik Osmanlı tezkireciliğinin geç dönem örneklerinden biridir. Ali Şir Nevâî ile başlayan ve daha sonra gelişen tezkirecilik geleneği, Ali Emîri'nin Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid adlı eserinde de olduğu gibi bölgesel bir derinlik kazanmış ve Osmanlı'nın uzak bir coğrafyasında yetişmiş şairleri unutulmaktan kurtarmıştır. Bu çalışmada Ali Emîri Efendi'nin *İşkodra Şairleri* adlı eseri, yalnızca bir tezkire olarak değil, aynı zamanda kültürel tarih ve edebiyat sosyolojisi açısından değerlendirilip örnekendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, İşkodra Şairleri, edebiyat sosyolojisi, Ali Emîri Efendi, tezkire

Şairin Kahve Müdafaası: Vardarlı Fazlî'nin Mahzenü'l-esrâr'ında Mükeyyifat

Dr. Nazım TAŞAN

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türkiye, anazimtasan@gmail.com

Özet: Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında şarap, hakikî ve mecazi anlamlarıyla sıkça kullanılmış, hamriyye ve sakiname gibi türlerin ana unsuru olarak eserlerde yer almıştır. Bununla beraber işret meclisinde riayet edilmesi gereken hususlar bağlamında *âdâb* literatüründe içki ile ilgili bahisler kaleme alınmıştır. Zaman içinde afyon, tütün ve kahve gibi keyif veren şeyler de eserlere dâhil edilmiştir. Keykavus'un (ö. 1087?) *Kabusnâme*'sinde yalnız içkiden bahsediliyorken Kâtip Çelebi'nin (ö. 1657) *Mizânü'l-hak fî ihtiyârî'l-ehakk*'ında tütün ve afyona da yer verilmiştir. Mükeyyifatın edebî eserlerde özellikle münazara türünde müstakil olarak işlendiği görülür. Füzûlî'nin (ö. 1556) *Beng ü Bâde*'si, Nidâî'nin (ö. 1567'den sonra) *Mübâhasât-ı Mükeyyifât*'ı ve Nağzî'nin (ö.?) *Münâzara-i Kahve vü Bâde*'si (1626) türün önemli manzum ve mensur örnekleri arasında sayılabilir. Bu neviden eserlerde ana karakterler kendi faziletlerinden bahsederek birbirlerine üstünlük kurmaya çalışırlar. İki taraflı örneklerin yanı sıra çok karakterli mükeyyifat münazaraları da bulunur. Vardarlı Fazlî'nin *Mahzenü'l-esrâr*'ında (1637) şarap, berş, ayfon, boza ve kahve arasında geçen konuşmalar konu edilir. Eser mesnevi nazım biçimi ile kaleme alınmıştır. Fâilâtün fâilâtün fâilün vezniyle yazılan mesnevi 764 beyitten ibarettir. Bu çalışmada kahvehane ve meyhanelerin kapalı olduğu bir dönemde yazılan *Mahzenü'l-esrâr*'ın muhtevası incelenecektir. Kahve, on altıncı yüzyılın ilk yarısında Osmanlı'ya geldiğinde ulema tarafından ihtiyatla karşılanmış, kömürleşene kadar kavrulması nedeniyle onun caiz olmadığına hükmedilmiştir. 1540'larda başlayan kahve ve kahvehane karşıtlığı Kadızâdeli hareketinin de etkisiyle 1633 yılında IV. Murat'ın (1623-1640) kahve, tütün ve şarabı yasaklaması ile ileri bir boyuta taşınmıştır. Vardarlı Fazlî, mesnevisinde dolaylı olarak söz konusu yasaklara dikkat çekmiş, yasağı çiğneyenlere verilen cezaları mizahi bir dille eleştirmiştir. Bunu yaparken münazara geleneğinin imkânlarından faydalanarak mükeyyifatı teşhis ve intak yoluyla eserin ana karakterleri olarak sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Mükeyyifat, Kahve, Vardarlı Fazlî, Mahzenü'l-esrâr

Balkan Sahasında Bir Menkıbe Metni: Demir Baba Velâyetnâmesi'nde Halk Edebiyatı Unsurları ve Keramet Motifi Üzerine İnceleme

Dr. Öğr. Üyesi Nurdan YEŞİLYURT GÜMÜŞKAYA

İstanbul Galata Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, Türkiye, nurdan.gumuskaya@galata.edu.tr

Özet: Velâyetnâmeler, yalnızca tasavvuf tarihi açısından değil, aynı zamanda halk anlatı geleneğini yansıtan kaynak metinler arasında yer almaktadır. Bu metinler, erenlerin hayatları ve kerametleri etrafında şekillenen anlatılarıyla sözlü kültürün izlerini, halk inançlarını ve anlatı kalıplarını günümüze taşıyan kültürel miras ürünleridir. Bu çalışmada, Bâtîni düşüncenin 16. yüzyıl Balkan coğrafyasındaki önemli temsilcilerinden Demir Baba'nın 17. yüzyılda yazıya geçirildiği kabul edilen *Velâyetnâmesi*, Türk halk anlatı geleneği bağlamında incelenmektedir.

Demir Baba, birçok Balkan ereninden farklı olarak Anadolu merkezli bir yayılımın temsilcisi olmayıp doğrudan Balkan coğrafyasında doğmuş, yetişmiş ve faaliyetlerini bu sahada sürdürmüştür. Bu durum, onun etrafında teşekkül eden anlatıların yerel unsurlarla daha çok örülmesine ve Balkan halk kültürüyle doğrudan ilişki kurmasına imkân sağlamaktadır. Ayrıca eser, 17. yüzyıl Osmanlı Balkan sahasında kaleme alınan ağır dilli birçok metinden farklı olarak halk söyleyişine yakın anlatımıyla sözlü kültür geleneğinin izlerini yansıtmaktadır.

Çalışmada Demir Baba'nın “eren tipi”ne bağlı olarak sergilediği kerametler; bazı motifler, hastalıkları sağaltma, renk ve sayı sembolizmi gibi unsurlar Türk halk anlatı geleneği çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra Demir Baba'nın ejderhayı alt etmesine ilişkin kerameti, *Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi* anlatısıyla benzerlik gösterdiği nokta da ele alınmaktadır.

İnceleme sonucunda *Demir Baba Velâyetnâmesi'nin* Türk halk anlatı geleneğinde yaygın olarak görülen pek çok motifi, Balkan sahasının kültürel unsurlarıyla yeniden yorumladığı; bu yönüyle sözlü anlatı geleneği, halk inançları ve tasavvufi düşüncenin kesişim noktasında önemli bir kültürel aktarım alanı oluşturduğu görülmektedir. Böylece çalışma Balkan sahasında teşekkül eden velâyetnâme geleneğinin Türk halk anlatıları içerisindeki yerini ortaya koyarken motiflerin kültürel süreklilik ve dönüşüm süreçlerine de ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demir Baba Velâyetnâmesi, Türk halk anlatı geleneği, menkıbe, motif, keramet

Akçahisar (Kruya/ Kruja) Bektaşî Tekkesi Şeyhi Kemâleddîn Şemîmî Baba ve Bilinmeyen Bir Şiiri

Doç. Dr. Özkan CİĞA

Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Türkiye, ozkanciga@gmail.com

Özet: Osmanlı Devleti, devlet otoritesini tahakküm değil de bulunduğu coğrafyaya her zaman artı değer olarak sunmuş, fethettiği toprakları kadim medeniyetinin getirmiş olduğu tecrübesiyle yağurmuştur. Kuruluşundan itibaren hüküm sürdüğü topraklarda miras olarak dinî, tarihî, siyasî, askerî ve iktisadî izler bırakmasının yanı sıra kültür, sanat ve edebiyat alanında da kültürel benliğini ön plana çıkaran derin izler bırakmıştır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin yaklaşık beş buçuk asır hüküm sürdüğü Balkanlar, Türk-İslâm kültürünün ve özellikle Bektaşilik düşüncesinin kök saldığı en stratejik havzalardan biri olmuştur. Öyle ki Balkanlarda, tarihî süreç içerisinde Bektaşiliğe mensubiyeti bilinen değerli şahsiyetlerle birlikte kendilerine isnat edilen pek çok tekke, dergâh, türbe veya makamın varlığından söz etmek mümkündür.

Bu çalışma, XVIII. yüzyıl Balkan coğrafyasında tasavvufî ve edebî kimliğiyle tebarüz eden, Kemâleddîn Şemîmî Baba hakkında olacaktır. Kendisi Arnavutluk sınırları içerisinde İşkodra'nın Akçahisar kasabasındaki Bektaşî tekkesinde bir süre şeyhlik yapmıştır. Çalışma kapsamında, bugüne kadar biyografik verileri sınırlı olan ve yalnızca birkaç şiiriyle tanınan Şemîmî Baba hakkında daha önce yapılan çalışmalar ışığında hayatı, tarikat silsilesindeki konumu ve gün yüzüne çıkarılan edebî şahsiyetine kısaca değinilecektir. Akabinde Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü kütüphanesinde kayıtlı bulunan mecmuada Şemîmî Baba'ya ait olduğu belirtilen bir şiir incelenecektir. Söz konusu şiir, şekil ve muhteva açısından değerlendirilecek olup Şemîmî Baba'nın daha önce anlatılagelen edebî şahsiyetine katkıda bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Kruya, Bektaşilik, Şemîmî Baba, şiir

Klasik Türk Şiirinde Balkan Coğrafyasını İhtiva Eden Şehir Şiirleri: Duygu Analizi Temelli Bir Yaklaşım

Dr. Sare UZAN

İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türkiye, sareuzan@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi İshak DÖLEK

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Yazılım Mühendisliği Bölümü, Türkiye, aishak.dolek@medeniyet.edu.tr

Doç. Dr. Atakan KURT

İstanbul-Cerrahpaşa Üniversitesi, Yazılım Mühendisliği Bölümü, Türkiye, atakan.kurt@iuc.edu.tr

Özet: Klasik Türk şiirinde şehir; şairlerin duygu dünyalarını, estetik algılarını ve dönemin sosyal ruhunu yansıtan derin anlam katmanlarına sahip bir metafora dönüşmüştür. Bu çalışma, 16. ve 20. yüzyıllar arasında Osmanlı coğrafyasının Avrupa uzantısı olan Balkan şehirlerine dair yazılmış şiirleri; metinlerdeki öznel ifadeleri, tutumları ve duygusal değerleri dijital veri işleme teknikleriyle çözümleyen duygu analizi metodolojisiyle incelemeyi amaçlamaktadır. Temel hedef, bu metinlerdeki şehir tasavvurunu ve şehrin insan üzerindeki çok yönlü duygusal etkilerini kapsamlı bir biçimde ortaya koymaktır. Ayrıca Balkan coğrafyasının klasik Türk edebiyatı içerisindeki edebî kimliğini ve özgün konumunu belirlemek de çalışmanın hedefleri arasındadır. Araştırma, klasik Türk edebiyatının zengin divan külliyatında yer alan Balkan şehirlerini konu edinen şiirlere odaklanmaktadır. Saraybosna, Üsküp, Sofya, Mostar, Yenice-i Vardar, Budin, Karlova, Mora, Korintus, Dukakin, İslimye, Zagra, Tırnova, Travnik ve Karaferya gibi şehirleri içeren bu şiirler, şehirlerin fiziksel görünümelerini ve sosyal yapılarını betimlemenin yanı sıra şairlerin bireysel ve toplumsal tecrübelerini de yansıtmaktadır. Bu çalışma kapsamında geliştirilmiş küçük ölçekli interaktif bir web ara yüzü aracılığıyla, şiirlerde tespit edilen duygu kategorileri, şehir-şair eşleştirmeleri ve şehirlerin

hangi estetik, toplumsal ya da duygusal bağlamlarda tasvir edildiği dijital ortamda görselleştirilmiştir. Böylece araştırma bulgularının yalnızca metinsel ve kavramsal düzlemde değil aynı zamanda kullanıcı etkileşimine açık dijital bir sunum modeliyle erişilebilir ve karşılaştırılabilir hâle getirilmesi amaçlanmaktadır. Klasik Türk edebiyatında Balkan şehirlerinin edebî temsillerini duygu analizi perspektifiyle ele alan bu çalışma, Balkan coğrafyasının ortak edebî ve kültürel belleğini yeniden yorumlayarak derinlemesine anlamayı hedeflemektedir. Böylece çalışma, geleneksel edebiyat incelemelerine dijital beşeri bilimlerin yenilikçi metodolojilerini entegre ederek bölgenin zengin kültürel mirasının gelecek nesillere aktarılmasına önemli katkılar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, duygu ve metin analizi, Balkan şehirleri

Saraybosna'dan İstanbul'a: Saraybosnalı Şairlerin Osmanlı Edebî Ağlarına Entegrasyonunda Eğitim Kurumlarının Rolü

Prof. Dr. Sedat KARDAŞ

Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türkiye, s.kardas@alparslan.edu.tr

Özet: Osmanlı edebiyat tarihi yazımı, büyük ölçüde İstanbul merkezli bir bakış açısıyla şekillenmiş; taşradaki edebî havzaların merkeze olan katkısı uzun süre göz ardı edilmiştir. Oysa Saraybosna gibi Balkan şehirleri, Osmanlı edebî ağlarına özgün kurumsal kanallar aracılığıyla bağlanan ve bu ağları besleyen dinamik birer ilmi havza olma özelliği taşımaktadır. Bu çalışma, Saraybosnalı şairlerin Osmanlı edebî dünyasına eklemlenmesinde medrese, tekke ve Enderun Mektebi gibi eğitim kurumlarının üstlendiği işlevleri incelemekte; bu kurumların şairleri İstanbul'daki edebî çevrelere nasıl entegre ettiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada özellikle Poturoğulları olarak anılan Bosnalı Müslümanların devşirme sistemine dahil edilmeleri ve Enderun Mektebi'ne erişimleri ele alınmakta; bu kurumsal istisnaiyet çerçevesinde Mezâkî, Nergisi ve Bosnalı Sâbit gibi şairlerin İstanbul'daki hamilik ilişkileri, şiir meclisleri ve edebî çevrelere entegrasyon süreçleri tarihsel belgeler ve biyografik veriler ışığında analiz edilmektedir. Hasan Kâimî örneğinde somutlaşan tekke kanalıyla şekillenen tasavvufi edebiyat geleneği de inceleme kapsamına alınmıştır. Makale, Saraybosna-İstanbul ekseninde işleyen edebî ağların tek yönlü bir taşradan merkeze akıştan ibaret olmadığını; aksine merkezdeki edebî üretimi besleyen, mahallileşme akımına özgün malzeme katan ve çok kültürlü bir Osmanlı edebiyat anlayışını somutlaştıran çift yönlü bir etkileşim dinamiği barındırdığını ileri sürmektedir. Bu çerçevede eğitim kurumları, yalnızca birer öğretim mekânı olarak değil; şairleri yetiştiren, hamilerle buluşturan ve edebî ağları işlevsel kılan kurumsal köprüler olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Saraybosna, Osmanlı eğitim kurumları, Poturoğulları, Enderun, Osmanlı edebî ağları, himaye geleneği

Zamanına Tanıklık Etme Bağlamında Râmiz Celâl'in Şiirleri Üzerine Bir İnceleme

Prof. Dr. Selami TURAN

Süleyman Demirel Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türkiye, selamituran@sdu.edu.tr

Özet: Klasik Türk şiiri çoğu zaman soyut bir estetik sistem olarak değerlendirilmiş ve gerçek hayatla sınırlı bir ilişkiye sahip olduğu ileri sürülmüştür. Ancak Divan şairlerinin eserleri üzerine yapılan incelemeler şairlerin, şiirlerinde yalnızca geleneksel mazmun sistemine dayanan bir hayal dünyasının yanında yaşadıkları dönemin sosyal, kültürel ve tarihsel unsurlarına da yer verdiğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle divan şiiri, estetik bir ifade biçimi olmanın yanı sıra yazıldığı dönemin kültürel hafızasını taşıyan metinler olarak da değerlendirilebilir.

Bu çalışmada 19. yüzyılda yaşamış Divan şairlerinden biri olan Giritli Râmiz Celâl'in (ö. 1263/1847'den sonra) şiirleri, "zamana tanıklık" kavramı etrafında incelenmektedir. Şairin divanında yer alan tarih manzumeleri, methiyeler ve mekâna ilişkin unsurlar, metin merkezli bir yaklaşımla ele alınmış; şiirlerin dönemin sosyal ve kültürel yapısını nasıl yansıttığı üzerinde durulmuştur. Özellikle Teselya bölgesindeki Yanya, Yenişehir, Tırhala ve Goloş'ta inşa edilen mimarî yapılara düşürülen tarihler ile Sultan II. Mahmud, Tepedelenli Ali Paşa'nın oğlu Veli Paşa ve ailesine yazılan şiirler, dönemin siyasi ve toplumsal yapısına ışık tutmaktadır.

İnceleme sonucunda, Râmiz Celâl'in şiirlerinin klasik mazmun sistemi ile somut tarihsel gerçeklik arasında bir bağ kurduğu; tarih düşürme geleneği aracılığıyla şiire belge niteliği kazandırdığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda Râmiz Celâl Divanı, 19. yüzyıl Osmanlı taşrasında zaman, mekân ve iktidar ilişkilerini yansıtan önemli bir kültürel hafıza kaynağı olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, Giritli Râmiz Celâl, Teselya, zamana tanıklık, kültürel hafıza.

Bosnalı Kâimî Divanı'ndan Hareketle Balkanlarda Tekke Kùltürü ve Tasavvufî Aidiyet

Dr. Öğr. Gör Şule KANDEMİR

Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü Türk Dili, Türkiye, sulekandemir27@gmail.com

Özet: Balkanlardaki tekkeler, yalnızca tasavvufî ilimlerin öğretildiği mekânlar olmayıp aynı zamanda sosyal dayanışma, sağlık, dinlenme yeri, güzel sanat merkezleri, edebiyat, musiki gibi farklı alanlarda topluma hizmet sunan çok yönlü kurumlar olarak işlev görmüştür. Osmanlı hâkimiyetiyle birlikte bölgede tarikatların yayılması, tasavvufî hayatın kurumsallaşmasını sağlamış, tekkeler etrafında şekillenen bu ortamda şiir de sûfî çevrelerin düşünce dünyasını, aidiyet biçimlerini ve toplumsal etkilerini yansıtan önemli bir ifade alanına dönüşmüştür. Böylece Balkanlarda tasavvufî hayat ile edebî üretimin iç içe geliştiği güçlü bir kültürel ortam meydana gelmiştir. Bu ortamın Bosna sahasındaki dikkat çekici temsilcilerinden biri, XVII. yüzyılda yetişen Bosnalı Kâimî'dir (ö. 1102/1691 [?]). Saraybosna ve İzvornik çevresinde yaşayan Kâimî, Sofya'da Halvetî şeyhi Öziçeli Muslihuddîn Efendi'ye intisap etmiş, daha sonra Kâdirî Hacı Sinan Tekkesi'nin adı bilinen ilk şeyhi olmuş ve sonrasında da kendi kurduğu tekkede mürid yetiştirmiştir. Onun Osmanlı Türkçesiyle kaleme aldığı şiirleri ise Balkanlardaki edebî çevrelerin gelişimine ve tasavvufî söylemin yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. Bu çalışmada Bosnalı Kâimî'nin Divanı'ndan hareketle Balkan coğrafyasının Bosna sahasındaki tekke kùltürünün şiire nasıl yansıdığı ve şiirlerdeki tasavvufî aidiyet unsurlarının hangi kavramlar etrafında şekillendiği incelenecektir. Çalışmanın temel iddiası, Kâimî'nin şiirlerinde tasavvufun yalnızca tematik bir unsur olarak değil aynı zamanda tekke çevresini, intisap ilişkilerini ve tarikat mensubiyetini görünür kılan kurumsal bir dil olarak işlendiğidir. Nitekim Divan'da yer alan meclis, meydan, zikir, devrân, raks, pîr, himmet, mürşid, tâlib, tâc, sikke, post, fakr ve yokluk gibi kavramlar tekke hayatının topluluk, ritüel, sembol, irşad ve ahlâk boyutlarını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra bazı beyitlerde Abdülkâdir-i Geylânî etrafında kurulan bağılık söylemi, Kâimî'nin şiirindeki tasavvufî aidiyetin belirgin görünümlerinden birine işaret etmektedir. Bu yönüyle Kâimî Divanı, Bosna sahasındaki tekke kùltürüne ait unsurların ve sûfî mensubiyet biçimlerinin şiir diline yansımaları bakımından değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bosnalı Kâimî, Kâdiriyye, Tekke, Tasavvuf, Osmanlı Balkanları

Balkan “Türkülerinde” Dinî/Tasavvufî Yaşam İzlerinin Polifonik Yapısı

Öğr. Gör. Tamer KÜTÜKÇÜ

Sabancı Üniversitesi, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türkiye, tamer@sabanciuniv.edu

Özet: Balkanlarda gelişen Türk edebiyatının en velut formlarından biri, “türküdür”. Öyle ki Balkanlar’da, gerek âşıklık geleneğinin Anadolu sahasına kıyasla daha kısıtlı bir örgünlüğünün söz konusu oluşu gerekse de -ezgisiz formların kayda geçirildiği- cönklerin azlığı nedeniyle, 14. yüzyıl -19. yüzyıl arası süreçte teşekkül eden ve günümüze gelebilen (diğer) halk şiiri formlarına ait eserler görece sınırlıdır. Buna karşın türkü formu, ezgilerin taşıyıcı gücünün imkânlarını da kullanmak suretiyle, dillerden dillere ve nesillerden nesillere aktararak esaslı bir gelişme gösterebilmiş ve Balkan Türk halk edebiyatı formları arasında en gelişkin janrlardan biri haline gelebilmiştir. Bununla beraber, türkülerde -aşktan ayrılık ve kopuşlara, savaş, yiğitlik ve direnişten göçler ve sıla özlemine, düğün ve eğlencelerden şehadet ve ölümlere, tabiat temaşalarından meskûn mahallerdeki gündelik yaşam pratiklerine, gelenekler, örf ve âdetlerden gelecek tahayyüllerine kadar- pek çok tema gözlenirken; konusu ne olursa olsun, türkülerin önemli bir bölümüne sirayet etmiş haldeki dinî ve tasavvufî yaşam izleri dikkat çeker. En az bunun kadar kayda değer olan ise, bütün bu dinî ve tasavvufî yaşam izlerinin “farklı kaynakların varlığını” ima etmesi, bu bağlamda “çok-temelli bir yapıyı” işaretlemesidir. İşte bu çalışmada Balkan türkülerinde dinî/tasavvufî yaşam izlerinin niteliği mercek altına alınmıştır. Bu bağlamda, öncelikle -Tuna boylarından Rodoplara, Makedonya bölgesinden Selanik havzasına, Kosova-Arnavutluk hattından Saraybosna taraflarına uzanan geniş bir yelpazede- Balkan türkülerindeki dinî/tasavvufî yaşam izleri kovuşturulmuştur. Sonrasında bu yaşam izlerinin kaynaklarına yönelik bir sorgulama yapılmış, bu bağlamda Balkanlarda nüfuzu bilinen

- (1) Sünni İslam tasavvuru,
- (2) Bektaşilik ve Halvetilik kültürü,
- (3) Mevlevilik teşekkülleri

(4) Nakşibendilik düşünceleri

(5) hatta yerel inanış sistemleri (örneğin Hristiyan/Ortodoks mistisizmi)

gibi unsurların yaşantılar üzerindeki yansımaları mercek altına alınmıştır. Bulgular, Balkan türkülerindeki dinî/tasavvufî yaşam izleri ekseninde söz konusu kaynaklıkların tümünün varlığı ve çoğu yerde iç içe geçmiş halde söz konusu olduğu, bu bağlamda polifonik bir yapı kurduğu, böylelikle Anadolu'da görece daha ayrı ayrı duran bu kültürel zeminlerin bu türküler adına daha bütünleşik, daha mülemma bir durum ortaya koyduğu yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Balkan Türk halk edebiyatı, türkü formu, dinî/tasavvufî yaşam izleri

Osmanlı Avrupası'nda Prizren'de Türk Edebiyatının Kurucu Kadrosu

Dr. Taner GÜÇLÜTÜRK

Türkolog, Araştırmacı-Yazar, Şair, Çevirmen, Kosova Türk Yazarlar Derneği Eşbaşkanı, Prizren, tanergucluturk@gmail.com

Özet: Prizren, Osmanlı döneminde Balkanlar'da kültürel ve edebi hayatın önemli merkezlerinden biri olmuştur. Bu çalışmada, Prizren'de yetişen ve Osmanlı Türk edebiyatının şekillenmesinde rol oynayan öncü şair ve yazarlar incelenmektedir. Özellikle 15. ve 16. yüzyıllarda Prizren'deki medreseler, vakıf ve dernekler aracılığıyla edebiyatın yerel gelişimi üzerinde durulmaktadır. Araştırma, Nehâri, Sa'yi, Mü'min ve Sûzi gibi isimlerin biyografik verileri, eserleri ve Prizren kültür çevresiyle ilişkilerini ele almaktadır. Bu şahsiyetlerin sadece edebi yaratıcılık alanındaki katkıları değil, aynı zamanda Osmanlı Avrupa'sında Türk dili ve edebiyatının korunması ve yayılmasındaki kurucu rolü de vurgulanmaktadır. Çalışma, yerel kültürel dokunun ve sosyal ağların, edebi üretimi nasıl şekillendirdiğini göstermekte, Prizren'in Balkanlar'daki edebiyat hareketleri içindeki merkezi konumunu ortaya koymaktadır. Bulgular, Prizren'in Osmanlı Avrupa'sında bir kültür merkezi olarak işlev gördüğünü ve buradan Balkan coğrafyasına yayılan edebi etkilerin, günümüz Türk edebiyat geleneğinin temel taşlarını oluşturduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, Prizren'deki kurucu kadro, sadece kendi dönemleriyle sınırlı kalmayıp, sonraki kuşaklara ilham veren bir edebi miras bırakmıştır.

Anahtar Kelimeler: Prizren, Sûzi, Nehâri, Sa'yi, Mü'min

Tiran'dan Saraya Bir Tuhfe: Abdüsselim Efendi'nin (Mücrim) III. Selim'e Sunduğu Farsça Kasideler Üzerine Bir İnceleme

Doç. Dr. Turgay ŞAFAK

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı, Türkiye, turgay.safak@medeniyet.edu.tr

Özet: Osmanlı Devletinin önemli bir parçası olan Balkanlar aynı zamanda Osmanlı Edebi coğrafyasının da ayrılmaz bir parçasıdır. Osmanlının diğer merkezlerinde olduğu gibi Balkan coğrafyasında da Türkçe'nin yanı sıra Arapça ve Farsça edebi eserler de telif edilmiştir. Farsça telif edilen eserlerden birisi de bugüne kadar hakkında hiçbir araştırma yapılmamış ve Mücrim mahlası ile şiirler yazan Şeyh Abdüsselim Efendi'dir. Şeyh Abdüsselim Efendi'nin hayatı hakkında maalesef elimizde bilgi bulunmamaktadır. Elimizde III. Selim için yazılmış olan ve kasidelerden oluşan divançede yer alan bilgilere göre bugün Arnavutluk'un başkenti olan Tiran'da ikamet etmiştir. Yine divandan edindiğimin bilgiye göre Şeyh Abdüsselim Efendi bir tarikat silsilesinin post-nişinidir.

Yazma eserin zahriye kısmında şairin "Tiran nam kasabada meşâyihden" biri olarak zikredilmesi, Balkanlardaki tekke ve ilmiye çevresinin yüksek kültür dilleriyle olan derin bağını belgelemektedir. Abdüsselim Efendi, eserinde klasik İran şiir mirasının varisi olarak kendini konumlandırır. Kasidelerinde Firdevsî ve Emir Hüsrev-i Dihlevî gibi isimleri zikrederek klasik Fars şiirinin önemli isimlerine telmih yaparak bir mutasavvıfın şiire olan hâkimiyetini göstermektedir.

Bildiri kapsamında, şairin Sultan III. Selim'i överken kullandığı kavramlar ve metaforlarla padişahın adaletli kimliğini methedişi; astronomik ve kozmik metaforlar üzerinden kurduğu "cihanşümül padişah" imgesi ve metindeki tasavvufi derinlik incelenecektir. Ayrıca kasideler metin tahlili yöntemi kullanılarak derinlemesine incelenecek ve bir Osmanlı sultanını övmek amacıyla Farsça şiirler yazan bir şeyh efendinin anlam dünyası kavranmaya çalışılacaktır.

Sonuç olarak bu bildiri, Osmanlı Avrupa'sından bir mutasavvıf bir şairin, İstanbul'un en üst makamına sunduğu kasideler üzerinden, imparatorluğun kültürel bütünlüğüne işaret edecektir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Fars şiiri, Abdüsselim Efendi (Mücrim), kültürel etkileşim

Sadî'yi Rumeli'de Konuşturmak: Babadağlı İbrahim Efendi'nin Gülistân Tercümesi

Öğr. Gör. Dr. Uğur Yiğiz

Dicle Üniversitesi, Rektörlük, Türk Dili, Türkiye, yigizugur@gmail.com

Özet: Osmanlı Avrupası'nın siyasî ve kültürel inşasında sınır boylarındaki (serhad) ilim ve kültür merkezlerinin rolü büyüktür. Sarı Saltuk Baba etrafında şekillenen ve özellikle II. Bayezid dönemindeki imar faaliyetleriyle bir ilim merkezine dönüşen Romanya'nın Babadağı şehri de bu merkezlerden biridir. Bölgede inşa edilen medreseler etrafında oluşan entelektüel çevre, Balkanlar'daki Osmanlı edebî ve ilmî üretimini doğrudan beslemiştir. Bu havzada yetişen ve Osmanlı Avrupası'nın kültürel aktarım ağlarında önemli bir köprü vazifesi gören şahsiyetlerden biri de İbrahim bin Abdullah el-Babadağî, bilinen adıyla Babadağlı İbrahim Efendi'dir.

Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, geride bıraktığı eserlerden hareketle 17. yüzyılın sonu ile 18. yüzyılın ortaları arasında yaşadığı anlaşılan müellif, Osmanlı taşrasındaki çeviri faaliyetlerinin dikkat çekici temsilcilerindendir. Halebî İbrahim Efendi'den *Halebî Sağır*, Muhammed Birgivi'den *Tarîkatü'l-Muhammediye* ve Sadî Şirâzî'den *Gülistân* eserlerini Türkçeye tercüme etmiştir.

Bu bildiri, Babadağlı İbrahim Efendi'nin hayatını ve günümüze ulaşan eserlerini tanıtmayı; özel olarak ise Şark-İslam edebiyatının temel metinlerinden olan *Gülistân* tercümesini merkeze alarak mütercimin çeviri stratejisini (tercüme usulünü) incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu inceleme neticesinde, Babadağı gibi bir serhad şehrinde üretilen edebî metinlerin Osmanlı Avrupası'ndaki çok dilli ve çok kültürlü edebiyat ortamına katkısı bilim dünyasının dikkatine sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Avrupası, Babadağı, çeviri edebiyatı, Gülistân tercümesi, Babadağlı İbrahim Efendi

Osmanlı Avrupası'nda Edebiyat ve Tarikat İlişkisi: Hüsnî Divanı'nda Nakşibendîlik

Öğr. Gör. Dr. Yaprak UÇAR

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türkiye, yucar@ankara.edu.tr

Özet: Rumeli'de yetişen Nakşibendî şairlerden biri olan Hüsnî, şiirlerinde tasavvufi düşünceyi Divan şiirinin estetik ifade imkânlarıyla birleştiren isimler arasında yer alır. Bu çalışmada *Hüsnî Divanı* esas alınarak şairin Nakşibendîliğe ait kavramları şiirlerinde nasıl kullandığı ve bu kavramları hangi edebî sanatlar aracılığıyla estetik bir yapıya dönüştürdüğü incelenmiştir. Çalışmada öncelikle Hüsnî'nin hayatı, edebî kişiliği ve Nakşibendî kimliği üzerinde durulmuş; ardından zikir, zikr-i müdâm, hafî zikir, habs-i nefes, mürşid-mürîd ilişkisi, mâsivâyı terk ve ilâhî aşk gibi Nakşibendîliğin temel esaslarının şiirlere yansımaları değerlendirilmiştir. Daha sonra şairin bu kavramları teşbih, mecaz, istiare, telmih, tezat gibi edebî sanatlar aracılığıyla nasıl anlamlandırdığı örnek beyitler üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır. İnceleme sonucunda Hüsnî'nin Nakşibendî düşüncesini didaktik bir söyleyişle aktarmakla kalmayıp onu Divan şiirinin estetik imkânları çerçevesinde çok katmanlı bir anlam dünyası içerisinde yorumladığı tespit edilmiştir. Bu çalışma ile *Hüsnî Divanı*'nın Nakşibendîlik ekseninde değerlendirilmesi ve Divan şiirinde tarikat sembolizminin estetik boyutunun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hüsnî, Nakşibendîlik, Divan Şiiri, Rumeli

Balkan Türkünün Estetik ve Kültürel Hafızası: Şem’î Dîvânî’ndaki Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme

Yaren ÜNLÜ

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkiye, unluyarenn@hotmail.com

Özet: Osmanlı İmparatorluğu’nun 16. yüzyılda ulaştığı siyasî ve kültürel ihtişam, imparatorluk coğrafyasının farklı merkezlerinde telif edilen edebî eserlerde kendisini açıkça hissettirmiştir. Bu dönemde İstanbul, Bursa ve Edirne gibi merkezlerin yanı sıra Rumeli bölgesi; Üsküp, Prizren, Selanik ve Filibe gibi şehirleriyle imparatorluğun en dinamik kültür ve sanat odaklarından biri haline gelmiştir. Bölge şairlerinin eserleri, klasik edebiyatın estetik normlarını korurken aynı zamanda içinde neşet ettikleri coğrafyanın mahalli renklerini, dil hususiyetlerini ve kültürel kodlarını şiire dahil etmeleri bakımından özgün bir nitelik taşımaktadır.

Bu bildirinin temel amacı, 16. yüzyılın neşeli ve samimi üslubuyla tanınan Prizrenli şair Şem’î’nin yegâne eseri olan *Dîvân*’ı üzerinden, Balkan coğrafyasının söz varlığını ve bu coğrafyaya özgü kültürel söylem biçimlerini tespit etmektir. Çalışmada, Şem’î’nin şiirlerinde yer bulan yer adları, tarihî referanslar ve toplumsal yaşayışa dair unsurlar; Prizren Türk ağız ve Kosova Türkçesi’nin Batı Rumeli lehçeleri içerisindeki canlı tezahürleri bağlamında ele alınacaktır.

Daha önce tarafımızdan hazırlanan “Şem’î Dîvânı: Bağlamsal Dizin ve İşlevsel Sözlük” başlıklı lisansüstü çalışma verilerinden hareketle; şairin kullandığı atasözleri, deyimler ve yöresel söyleyişlerin sadece birer dilsel birim değil, aynı zamanda Balkan Türkünün kimlik, coğrafya ve tarih tasavvurunu yansıtan birer “kültürel sembol” olduğu savı üzerinde durulacaktır. Yapılacak olan bu nitel analiz, Şem’î *Dîvân*’ının klasik şiir geleneği içerisindeki yerini, Rumeli ağız özelliklerinin şiir diline entegrasyonu ve günlük hayatın edebî metne yansımaları düzleminde yeniden değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Prizrenli Şem’î, Rumeli Kültür Havzası, Söz Varlığı

Klasik Türk Şiirinde Bir Balkan Esintisi: Dîvân - Ayânî

Öğr. Gör. Dr. Yücel ÜNLÜ AYDIN

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Rektörlük, Türk Dili, Türkiye, yunlu@metu.edu.tr

Özet: Klasik Türk edebiyatı, temelde İstanbul merkezli estetik bir mihver etrafında teşekkül etmiştir; bununla birlikte Osmanlı'nın mühim bir kültürel havzası sayılan Rumeli coğrafyası, bu geleneği mahalli renklerle yeniden inşa eden özgün bir üretim sahası olma vasfı taşır. Dolayısıyla Rumeli kalem erbabının eserlerini genel külliyata dahil etmek, müşterek şiirin sınırlarını genişletmek ve yerel estetiği idrak etmek adına elzemdir. Bu çalışma, Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı olan ve edebiyat tarihinde uzun süre meçhul kalan 16. yüzyıl şairi Ayânî'nin Dîvân-ı Ayânî isimli eserini odağına almaktadır. Bildirimizin temel iddiası, Ayânî'nin klasik şiir kurgusunu, Rumeli'nin somut coğrafi ve kültürel birikimiyle nasıl mezcettiğini ortaya koymaktır. Şairin üslubunda göze çarpan başlıca husus, bölge hayatının tahayyül dünyasını biçimlendiren asli bir zemin olarak belirmesidir. Ayânî, metinlerinde Rumeli'ye has söyleyişleri ve Eski Anadolu Türkçesinden tevarüs edilen yalın Türkçe dil öğelerini aruz ölçüsüyle buluşturur. Bu terkip, yerleşme temayülünün sınır boylarındaki yansımaları belirgin bir surete kavuşturur. Özellikle Eğri Kalesi'nin fethi gibi bölge tarihi için ehemmiyet arz eden vakalara dair kaleme alınan manzumeler, eseri sıradan bir metin olmanın ötesine taşımış; böylece divanı, Osmanlı'nın kültürel topoğrafyasını aksettiren canlı bir hafıza vesikasına dönüştürmüştür. Çeltik'in (2008) Rumeli şairleri üzerine gerçekleştirdiği tasnifi temel alarak ilim dünyasına sunacağımız bu araştırma, bölgedeki entelektüel üretimin merkezin estetiğini nasıl zenginleştirdiğini gözler önüne sermeyi hedeflemektedir. Nitekim bu eserin akademik literatüre kazandırılması, buradaki entelektüel ağırlık ve müşterek beğeni kültürünün yeniden tahlili için gereklidir. Netice itibarıyla bildiri, Rumeli kalem erbabının şiirdeki dönüştürücü işlevini Ayânî örneği üzerinden somutlaştıracaktır. Şairin divanındaki dil, üslup özellikleri ve tematik zenginliğin ayrıntılı biçimde ele alınacağı bu inceleme, bölge edebiyatının ihmal edilmiş yönlerini ortaya koyarak, klasik şiir külliyatı üzerine yapılan okumalara mütevazı bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dîvân-ı Ayânî, Rumeli şairleri, mahallileşme, klasik Türk şiiri

Priştine'den Londra'ya: Mesihî'nin Bahâriyyesinin Latince Çevirisinde Estetik Dönüşüm

Prof. Dr. Zehra GÖRE

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türkiye, zgore@hotmail.com

Özet: Osmanlı şiirinin Balkanlar'daki en güçlü seslerinden biri olan Priştineli Mesihî (ö. 1512), Bahâriyyesi ile klasik Türk edebiyatının sınırlarını aşarak dünya literatürüne mal olmuş nadir şairlerdendir. Bu bildiri, Mesihî'nin söz konusu eserinin, İngiliz oryantalist Sir William Jones tarafından 1774 yılında yayımlanan Poeseos Asiaticae Commentariorum adlı eserde yer alan Latince manzum çevirisini ve bu çeviri sürecinde uğradığı estetik dönüşümü incelemektedir.

Çalışmanın odak noktasını, Mesihî'nin rindâne edasını ve tabiat neşesini yansıtan orijinal metninin, 18. yüzyıl Avrupasında nasıl alımlandığı ve nasıl yeniden inşa edildiği oluşturmaktadır. Sir William Jones, Mesihî'nin murabbânı Latinceye aktarırken metni sadece dilsel olarak tercüme etmemiş; “Pervigilium Veneris” gibi klasik Latince metinlerle ilişkilendirmiş ve Trokaik ölçü kullanarak yeni bir ritmik form kazandırmıştır.

Bildiride, Jones'un “Carmen Turcicum” başlığı altında sunduğu şiirsel yeniden yazım ile Bahâriyye karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Bu analizde Osmanlı şiirinin klasik unsurlarının Latince karşılıklarındaki imgesel kaymalar, baharın geçiciliği izleğinin her iki kültürdeki algılanış biçimleri ele alınacaktır. Sonuç olarak, Mesihî'nin Bahâriyyesi'nin, sadece dilsel bir aktarım değil, estetik bir köprü kurduğu ve Osmanlı şiir kanonunun Batı'daki ilk ciddi temsillerinden biri olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mesihî, Sir William Jones, bahâriyye, Carmen Turcicum, estetik dönüşüm

55

56

57

58

BSF | B A L K A N
S T U D I E S |
F O U N D A T I O N

 balkanfoundation.com

 info@balkanfoundation.com

 facebook.com/balkanfound

 twitter.com/balkanfound

 instagram.com/balkanfound